

Civilnona sferako monitorosko raporto pel romengo
egalutnipe, pej participacija thaj pej inkluzija
pa e thanutni/nacionalno shtrategija
ando Ungriko them

Getosarde:

RGDTS Nonprofit Kft.- Phiren Amenca
Romaversitas Alapítvány
UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány
1Magyarország Kezdeményezés
Autonómia Alapítvány
Civil Tanács Egyesület
Amari Kris Cigány Szervezet
Szubjektív Értékek Alapítvány
Diverz Ifjúsági Hálózat

Funded by the

E zhanglimaski butyi (raporto) iskirisardas e Kovács Adrienn, kas o ungriko Romano Civlno Minitoro (RCM) manglas pe kado. Kadale koalicijako kotora si:

- RGDTs Nonprofit Kft. (sherutni organizacija)
- Romaversitas Alapítvány
- UCCU Roma Informális Oktatási Alapítvány
- 1Magyarország Kezdeményezés
- Autonómia Alapítvány
- Civil Tanács Egyesület
- Amari Kris Cigány Szervezet
- Szubjektív Értékek Alapítvány
- Diverz Ifjúsági Hálózat.

O raporto "[Angla getsardo aktiviteto - Romano niposko monitoring - Le romane thaj romane amaleske organizacijaki kapacitetosko thaj participacijako zuraripe le politikako vurmango kontrolisaripe thaj verifikacija](#)". Kado raporto ande kado programo getsarde, so ando konziciumo Le Mashkarutne/Centralnone Europake Univerzitetoska Demokracijaki Inshtuticija (DI/CEU) kerdas. Ando konzicumokse zhene ERGO Network, FSG thaj ERRC. O projekto potyindas Europakone Komisionosko Generalnone Hakjengo Legalizacijako Sherutno Direktoripe. Ande JUST/2020/RPAA/PR/EQUA/0095 numerosko kontrakto. O raporto kodol zhenengo gindisarimata inkrel kon iskirinde, na sagda glindalil o konzorciumosko thaj Europako Komisiniski opinija thaj anda kado nashitig karas andar lenderespanzunura misto le informaciji save kathe shaj ginavas.

KONTENTO

SHERUTNOSKE ALAVA	4
ANGLUNE ALAVA	5
1. PARTICIPACIJA	7
1.1. Le romengi participacije ande angluna butyaki kruja.	7
1.2. Le romengi participacija ande sherutni butyi, andel vurmango kontrolisaripe thaj ande molimaski butyi.....	9
1.3. Politikana konzultacijako shtuktura so hasninde tela la civil sferaki kozultacija....	10
1.4. Le thanutne romana kumunake zuraripe.....	11
1.5. Kapacitetako bararipe ande romani civilno sfera.	11
2. RELEVANCIJA	13
2.1. O anticiganizmo thaj maripe la diskriminacijasa	13
2.2. Sityaripe 14	
2.3. Butyararipe	15
2.4. Sastyaripeski shtruktura	15
2.5. Beshajipe, fundamentalni servizura thaj krujalipesko chachalipe	16
2.6. Socialno ferisaripe (potyinipesko zhutipe)	17
2.7. Socialni servizura/slugimata.....	17
2.8. Le shavorengo ferisaripe.....	18
2.9. Le romane artipesko, kulturako thaj historijako sityaripe.	18
3. AZHUKARDO LASHARDYIPE	20
3.1. Harmonija le themimaske - thaj le europikane specialne politikanca	20
3.2. Respunza vash le Thanutna romana shstrategijaki koordinacija thaj vash la vurmango kontrolisaripe	20
3.3. Le planosko nivo.....	21
3.4. Lovengo fundo	22
3.5. Vurmango kontrolisaripe thaj molimaski butyi.	23
3.6. Lashardyipe so shaj azhukaras thaj le programosko opre inkripe	24
4. HARMONIJA PASHA LE EU-KI ROMANI SHSTRATEGIJA	26
4.1. Le romengi butfalipesko andre sikavipe.	26
4.2. Gindsaripe pa le resinako grupo.....	27
4.3. Le Univoske imbisarimatongo hasnisaripe.	28
5. MAJBUT KONKLUIZI	30
5.1. Majcerra manushikane ferisaripeske inshtituciji thaj antidiskriminacijake programosko kikedelipe.....	30
5.2. Maripe le ungrikona civilnona sferasa - biuche lovengi kalkulacija andel civilni organizacija.	31
5.3. LGBTQ komunake hakjenge shingaripe, pa le romane LGBTQ manusha chi isirisaren andej shstrategija.....	31
6. KONLUZIJA THAJ IMBISARIMATA	33
ZVORURA THAJ ZHANGLIMASKI LITERATURA	35
APLIKACIJA: LE PROBLEMANGI THAJ KRITERIJUMURENGI LISHTA	40

SHERUTNOSKE ALAVA

E Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija '2020-2030' (UNNZHSH/ shtartegija) zumavel, hoj peske avuciji thaj pesko zhutimasko fokusso majpasha te anel kaj la Europake Uniovoski Romani Shstrategija '2020-2030'. Kado legmajfeder inkluzivno dokumento si, thaj na 'ekh (proffesialno) politikalno dokumento si. Le romen po Ungriko Them legmajfeder le chorre niposke kotoreske dikhen, ba chi kamen feri le romen te resel shpecialnone programonca. Kade e UNNZHSH kasave generalni politiki zuravel, save ando chorripe trajinde manushen zhutisaren. Le romengi integracija ande kasavi buxli kruja pharimata kerel. Phares zhanas te zhas pala le projektonge vurmi, chi zhanas mishto te dikhas so muven le rezolutura. La shstrategijaki legmajbari dosh kodo-j, hoj chi zumavel kasave resina / celura avri te phenen pe le differentni politikalni kotora, save mishto shaj ginavas andel numerura.

Participacija

Ande la shstrategijaka butyake fazishura thaj chi la butyako agor daba las sama le civilno sektoroski opinija. Ba, o Nacionalno Romano Kontaktosko Inkripesko Punkto thaj ande UNNZHSH kozultacijake mexanizmura somnosarde, ba kadal disfunkcionalni-j, thaj nashtig avel perdal te dikhen mishto len, ke kadal organizaciji le akanutne guvermentoske amala si. Kasave guvermentoske organizacijange, kon chachi opinija phendenas, kasavi skurto vrama dine, hoj perdal te ginaven kadal 200 rigako dokumentumo, hoj chi zhanenas te keren chachi analizacijaki butyi.

Relavancija

Le problemanga analizacijako milinipe andej shstrategija ande sako temi differentni-j. Si kasave politikane kotora kaj lashi analizacija kerel pal problemi, ba pe 'aver politikane kotora daba phenel variso, chache problemi, pushimata chi phirel krujal. Kade naj 'ekh chacho intrego (proffesialno) politikalno kipo, abhavel andar late o horizontalno dikhimasko modo. E shstrategija chi kamel te paravel e bari politikaki shstruktura, kade chache paruvimata nashtig keren.

Azhukardo lashardyipe

Sar majopral iskirisardam, le resinango abhavipe pharimata kerel ande molimaski butyi, hoj e shstrategija resel peske resina vaj na, hoj pe lasho drom zhal vaj na. Ande akanutni shstrategija udyankadal programura si, sar ande dulmutani shstrategija sas. Kodo jelentil, hoj naj than ande late la innovacijake, ba inke chi kodo chi zhanas avri ginavas andar le shstrategiji hoj so azhukaren le programondar. Sosa e shstrategija chi hasnil horizontalno dikhipel pel prblemango kotora thaj le romanengi integracija, sar 'ekh programo zumavel te vazdel, kade nashtig azhukaras, hoj e shstrategija bari zhutipe zhanel te del.

Harmonija pasha le EU-ki shstrategija

La Europaki Uniovoski Shstrategija opre akahrel e sama pe le romengi turckonipe/diverzija thaj baro glaso del pel anticiganizmosko maripe. Kadal avuciji naj andre ande thanutni shstrategija. Chi vorbil pa LGBTQ manusha thaj kade gindil hoj e romani identita shaj zuravas unyi, bizurale kulturalne programonca. Andej shstrategija udyan pe unyi thana vorbil pa e diskriminacija thaj pa o anticiganizmo, ba chi vorbil pa kodo, hoj Ungrikone Themesko politikalno krujalipe, la demokracijako mudaripe, thaj le inshtituciji thaj e kethani opinija sosko impulzushura, hatyarimata den le romenge.

ANGLUNE ALAVA

Ande nakhle bersha kasave pharimata perenas, save ande nasul situacija anenas le lumake thema thaj vi po Ungriko Them.

O Covid-19 lumako navalipe, rusicko thaj ukranicko maripe thaj le parlamentosko alosaripe ande'kh vrama reslas le ungrickone manushen, le oficiji thaj e civilno sfera, ba le kasave phare situaciji thaj le politikalne marimata sagda le legmajmarginalizatnone, chorre manushengo trajo te phadyon. Inke te dikhas le differentni pharimata ande pesko kontekstusho, sar o Covid-19 virusho, kodo shaj dikhas, hoj le romenge problemi opre zuradyon, save vi angla kado sasle. Kadal vi ande Europake Parlamentoski publikaciji iskirime si.¹

Le kalkulaciji kodo phenen, hoj le romane masnusha cirka 876 000 zhene trajon ando Ungriko Them. Le themesko legmajbaro minoriteto si. Aba perdal pe deshibersha si statoske romane politikalne zhutimaske programura. Save fokusisaren po beshajipe, po bibutyaravipe, po sityaripe thaj po sastyaripe.

Le thanutne thaj le Europake Uniovoske politikane programura pashe ashon kaj kadal dulmutane zhutimaske punktura. Le paruvimata lokes zhan. E civilno sfera aba dulmut mujarel pasha kodo, hoj trubun le neve politiki pasha le dulmutane. Anda kado aba but romane hakajenge ferisarde organizaciji pasha kasave vazhni temi mujaren, sar e kultura, anticiganizmo, shingalengi romani diskriminacija, mashkar le gendera o egalutnipe, thaj e LGBTQI+ kumuna.²

Thanutna romana shstrategijaki shtuktura

Vi e dulmutani thaj vi e akanutni thanutni shstrategija³ na numa pel romen, tena pel chorre manushen fokusisarel. Ande themesko kethano gindisaripe le romen mashkar le chorre le legmajchorre dikhel. Le romengi situacija kethane phanden le 'averfale chorripeski situacija, le gazhikane pharimatona. Anda kado zurales phari te keren lashi analizacija pal agorutne avuciji thaj pal politiki. Le ungrickone guvermetoski inkluzivno shtartegija majfeder eksplicitno-j, na numa vash la resinako grupo fokusisarel. E Centralnone Shtaistikaka Oficijaki puplikacija kodo phenel, hoj ando 2022-to bersh mashkar le roma 45,3% sas, kon ande milno chorripe trajon, mashkar le gazhe numa 7% sas. Te chi hunavas majmilnes kaj le problemangi kranzhi, misto vi o ucho percento vazhno si 'ekh kasavi shtartegija savi numa le romen fokusisarel.

Kadi shtartegija savi mashkar 2020 thaj 2030 bersha si plankerime. O ungricko guvermento ando 2021-to bersh pe augustushi 1-to dyes votosardas, thaj o angluno akciovosko plano savo kathar 2020-to bersh zhi-kaj 2024-to bersh si pala la shstrategijako votosaripe jekhe shonesa sikade andre.⁴

O Nacionalnone Romane Kontaktoske Inkripesko Punkto das avri 'ekh oficialno publikacija, savi kodo phenel, hoj le partnernone organizaciji, la civilnona sferasa duja krujangi butyi kerde thaj ande sakona butyake kruji perdal editosarde thaj lasharde e shstrategija. Ando 2020-to bersh pe angluni konzultacija bishade e shstrategija le partneroske orgazizacijange. Hoj e intrego civilno sfera zhanel te del opinija anda kado

¹ Europako Parlamento, [The Impact of the Coronavirus Crisis on Roma and Travellers \(A koronavírus-válság hatása a romákra és a vándorló életmódot folytatókra\)](#), 2021.

² Egalipe, tele pherdime: 2022. majushi 29., <https://www.egalipe.hu>

³ Ungriko Guvermento, [Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030](#) (Andruna politikako Ministeriumo, 2021).

⁴ Ungriko Guvermento: [A Kormány 1619/2021. \(IX. 3.\) Korm. határozata a Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030 végrehajtásának a 2021-2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről](#), eGov Nevipesko III (blog), 2021. septembei 5.

pe Romagov⁵ platformo shude avri. Le guvermentoski dujto thaj paluni konzultacija kathar 2020 decembei 7-to zhi-kaj 2021 januari 5-to sas.⁶

Kodo shaj hatyaras, hoj e konzultacijako krujalipe lasha sas, e civilno sfera la butyake fazishango kotor sas, ba na kade sas, ke e vrama so dine pel konzultaciji zurales skurto sas pe'kh 200 rigako dokumento. Thaj naj ande shstrategijako teksto `aver, differentni opiniji, kado shaj hatyaras, hoj kon iskirisarenas e shstrategija numa kodole organizacijange opiniji las andej sama save pashe si le guvermentoske gindisaripeste.

Pa o raporto

Le monitoringoski publikacija pa e nevi Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija (so unyivar vi kade bushon romana integracijaki shstrategija). Pasha la shstrategijaka vurmako civilno kontrolisaripe zhutipe del „anda o egalutnipe, anda e integracija thaj anda e participacija 2020-2030 EU sgstrategijako zhutipe“ (EU-RSFEIP) thaj la Eurpake Univoske Svatoske imbisarpesa kerde.⁷

La monitoringi resin, hoj e civil sfera thaj le mashkarthemutne thaj thanutne zvorronca perdal zhanas te dikhas mishto la shstrategijako plankeripe thaj hoj sar zhanen e shstrategija perdal te tradaren zhi-kaj pesko dromesko agor. Pasha kadal palpale zhanel te del kontrolipeske opinija le oficialnone inshtitucijange, organizacijange, oficijange.

Kadal monitorongo angluno kotor e analizacija na pa le politiki thaj la butyake fazishura kerel, tena kodo dikhel, so mol la shstrategijake dokumentumura ande politikane dishkurzoski forma. O monitoring majfeder pe le thanutne politiki, pe le programura thaj le neve ideji dikhel perdal.

O monitoring analizacija kerel thaj kethane ginavel e shstrategija kadale kriteriumonca:

E participacija, e relevancija, rezolutura so shaj azhukaras thaj hoj soske pashe si le Europake Univoske shtategijate.

E rodimaski publikacija (raporto) thaj le interjuvura e Kovacs Adrienn kerdas, o Ungrikone Civilnone Monitorongi Koalicija manglas latar kado. E Kovacs Adrienn ande CEU sityilas puterdi politka. Getosardas interjuvura inke vi e Nagy Melanie kon perdal pel Civil Tanács Asociacija la koalicijako kotor si.

Pasha o monitoring zhanglimaske literaturi, interjuvura thaj puterde guvermentoske dokumentumura, publikaciji hasnisardam. O monitoring la koalicijange partneronge kozultacijanca getosardam. Lenge gindura ande kadi butyi sakokaj andre si suvime. Pasha kadal `aver efa civilnone organizacijanca, la shtatistikaka oficijasa, thaj trine guvermentoske organizacijanca – mashkar lende sas o Niposke Romane Kontaktoske Inkripesko Punkto, thaj o Andruna Politikako Minsiteriumo `ekhe minoritoska organizacijasa - getosarde interjuvura.

⁵ romagov, tele pherdime: 2022. majushi 9., <https://romagov.hu/>

⁶ Ulicska László, interjuvo le Nacionalnone Romane Ikripeske Puntktoske butyarenca pa 2020–2030 Ungricko Nacionalno Romani Integracijalni Shstrategija, 2022. aprilishi 27.

⁷ Europako Beshajipe: [Az Európai Tanács 2021. márciusi 12-i ajánlása a romák egyenlőségéről, társadalmi befoqadásáról és részvételéről](#), 2021.

1. PARTICIPACIJA

1.1. Le romengi participacije ande angluna butyaki kruja.

Le resinake grupura, sar le polgarura, le organizaciji save telal cirden opre pengo miskisajvimata, thaj kasave grupura save mujaren anda le hakaja/krisa, von la deamokracijake vazhni kotora si, thaj 'ekh inkluzivnone guvermentoska kritikako fundo⁸ si. Vi le romengo andre cirdipe zurales vazhno si ande egalutnimaski politika. Nashtig anas deciziji bilengo ande'kh kasavi lungo shtartegija, sar Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija savi legmajfeder anda le roma si thaj le legmajkritikalni pushimata imbil lasharimaske metodushura. Le romengi egalutni participacija ande peste trubul te phiravel hoj le romenge ande sako butyange fazishura trubul te mujaren pasha pende, vi andej konzultacija, vi ando plankeripe, vi andel projektoska butyake fazishura, thaj vi ando kontrolisaripe thaj andel molimaski butyi.

Kodoleste, hoj ando Ungriko Them shaj te vorbinas pa kadal, anglunovar perdal trubul te dikhas la demokracijaki akanutni situacija. O Freedom Hause (La Slobodijako Kher) ande le nachile duj bersha kade dikhle, hoj ando Ungriko Them ando guvermento 'ekh hibrido rezhimo si thaj ande le politikake hakaja thaj le niposke slobodimaske hakaja numa dopsah slobodni. Mashkar le uniovoske thema o Ungriko Them mashkar kodol thema si, savo resel-tar le legmajbiuche punktura ande kadal. Thaj kadal ande sako bersha numa majcerra si. Kado phenel, hoj o guvermento chi kamel te zurarel la civilnona sferasa e konzultacija thaj e koperacija ande la politikake pushimata. Ungriko Them autokratikushi tendeciji sikavel thaj chi lel sama le chorre manushenge hakaji, ke pe le thanutne civilni organizaciji guvermentosko pizdipe si thaj biamalenge dikhen len ande nachile bersha o guvermento (Fidesz – KDNP) kasavi retorika hasnalisarel ande late teljarel thaj biucharel le romen. Vi kodo bari problema si, hoj daba si unyi roma ando guvermento.⁹

Hoj kodo zhanas te phenas, hoj e UNNZHS participacijasa arakhadyilas, vazhno-j te las sama, hoj kathar si amare informaciji, kon dine kadal, thaj pasha soske politikake avuciji tordyon, thaj hoj sosko kontakto grizhil thaj formazisardas les: 'ekh civilno organizacija, mujarimaski organizacija, vaj zhenoi tela le vrami. Kade si kasave organizaciji save lasheske dikhen, thaj si kasave organizacija save nasuleske. Differentni opiniji si pal konzultaciji, kadal sa kodo sikaven hoj but civilni organizacija save naj phangle la politikasa avral shude len, chi len sama len thaj kadi zurales bari problema si. Kade gindisaras, hoj naj lashi kodi konzultacija ande soste avri phande le legmajbut civilni organizaciji, thaj kaj numa le amelenge organizacijaki opinija si vazhno. Bari problema si kodo, hoj kade perdal trubul te dikhas kodol zhene/organizaciji kas pushas, kodo sikavel kado, hoj majbut gindura si sar la konzultacijako abhavipe, thaj kadal zurales perdal khuyen le guvermetoski butyi thaj le naconalni dilemi.

E UNNZHS 2030 kodo phenel, hoj le guvermentoski politika „kanchi pa amende biamenca“, kadalesa kodo phenen, hoj o ungriko guvermento kethana butyasa kamel butyi te kerel anda e inkluzija, thaj opreakharel e sama, hoj e inkluzija na numa anda le roma si vazhno, tena misto intrego them, misto vi le gazhe.¹⁰

Sosa zurales differentno opiniji si, anda kodo vazhno si andre sikaven saduj riga. Le Niposko Romano Inkripesko Kontakto jekha rigako dokumentumo bishadas, hoj soski sas e konzultacija. Kana angla getosarde o NNZHS o guvermento ande 2020-to bersheske anglune shona, konzultacijake forumura inkerdas le civilnone sferasa thaj le thanutne

⁸ Marek Hojsik, Georgeta Munteanu thaj Violetta Zentai, [From The Shadow to the Limelight – The Value of Civil Society Policy Monitoring Knowledge in Roma Equality Struggles](#) (Center for Policy Studies and the Democracy Institute, 2022), 14–15.

⁹ Freedom House, Ungriko Them: Freedom in the World 2022 Country Report, Freedom House, 2021, <https://freedomhouse.org/country/hungary/freedom-world/2022>

¹⁰ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zsutimaski Shstrategija 2030, 163. rig.

guvermentonca/autonomianca, le khangeranca, sityarimaske - thaj socialni inshtuticijanca, hoj te vorbisaren palo NNZHA, hoj sosa kerena butyi. Kade shaj dikhas ande kado dokumentumo, hoj o guvermento ande buxli kruja kerdas konzultacija, ba kado naj chacho, ke e demokracija zurales po milno punkto si. Kodo jelentil, hoj si le guvermentoske amala (orgaznizaciji thaj khangerana) thaj si le biamalenge organizaciji.

Ba, ando dokumentumo somnosaren kade organizaciji, hoj biamalengo, ba von chachikanes na,¹¹ numa te naj varikas jekhforma opinija, atunchi kade somnosaren len, hoj biamalengo. O Nacionalno Romano Inkripesko Kontakto kodo phenel, hoj o Romano Platformo so sas andej *Salgotarjána*, andej *Békéscsaba*, andej *Szegeda* thaj andej *Berkeszi*. Ande angluni kruja 150 organizacija mujaren pasha pende, cirka 300 manushenga participacijasa. E dujto kruja kathar 2020 decemberii 7. zhi-kaj 2021 januari 5. inkerde, perdal pe'kh online paltformo. O Niposko Romano Inkripesko Punkto kodo phenel, hoj majbut sar 100 ideji, thaj imbisarimata bishade andre majbur sar 40 organizacijandar. Mashkar lende sas sherune foroske organizaciji, thanutne guvermentura, khangerana thaj civilni organizaciji.

O Nacionalno Romano Inkripesko Kontakto Punkto kodo phenel hoj ande paluno teksto but imbisarimata andre sutte¹² so phende le organizaciji. 'Ekhe dokumentumosa bizonyitinde, ande soste sa organizacijango anav thaj lenge imbisarimata andre sas. Thaj pasha le imbisarimata kothe si iskirime, hoj primisarde vaj chi primisarde len. Te na primisarde atunchi vi kodo kothe si iskirime hoj sostar na.

Zurales vazhno si, hoj la konzultacijako kado kotor lasho si, ba zurales pharo si te rakhen ando teksto kadal imbisarimata. So aba phendam, e shstrategija zurales univerzalnones si iskirime, thaj la shstrategijako shstruktura pharimata kerel hoj te hatyaras le differentni politiki thaj kodolengo kontakto. Thaj pasha kado naj chacho partneroski relacija mashkar e civil sfera thaj o guvermento, te chi del o guvermento dosta vrama la civilnona sferake hoj te zhanen te ginaven 'ekh 150 rigako dokumentumo, thaj tela kasavi skurto vrama najle inke chacho shajipe, hoj 'ekh chachi komunikacija formalizisaren perdal kadi le imbisarimata puterdes te zhanen te vorbisaren. Andej shstrategija sikaven hoj sar gelas e konzultacija, save konsstrukcijasa kerdyile, ba pharo si te rakhen kasave dokumentumura save bizonyitil kadi informacija, thaj hoj kon ande le deciziji.

'Ekh `aver dopasha rigalo dokumentumo das amen o Nacionalno Romano Inkripesko Kontakto Punkto.¹³ Kado skurtonas kodo phenel, hoj perdal po Romano Platformo ande 2020-to bersh 150 organizacijanca kerde konzultaciji ande angluni kruja. Ba le organizaciji kas pushlam, chi zhangle informaciji te den, hoj sar zhangle te jelenkezisaren le organizaciji pej konzultacija, thaj chi rakhlam kanchi informaciji po internato pa kado. Thaj andar o dokumentumo nashtig zhanas avri te ginavas, hoj save 150 organizaciji sas andre andej konzultacija thaj hoj kadal vorbisarimata sar formalizinde e shstrategija.

Le konzultaciji ande differentni formi sas, misto le bare dyesa ande dujto kruja numa duj kurke sas pe kadi butyi, ande trinto kruja apol majcerra sar shtar kurke sas pe analizacijaki butyi (pe'kh 178 rigako dokumentumo).¹⁴ Nas kasavo krujalipe, so pizdas o guvermento, hoj kasavi sigo t'avel e butyi.

Kana mashkaral e civilnone monitoroski koalicija pushlam 'ekhe zhenes, kodo phendas:

¹¹ Kövér Ágnes, *Captured by State and Church: Civil Society in Democratic Hungary 2015*, 81-90.rig, <https://doi.org/10.1515/9786155225550-009>.

¹² Ulicska László, interjuvo le Nacionalnone Romane Ikripeske Puntktoske butyarenca pa 2020–2030 Ungricko Nacionalno Romani Integracijalni Shstrategija.

¹³ Nacionalno Romano Inkripesko Punkto, UNNZSH 2020–2030 – Konzultacijako Excel, 2022.

¹⁴ Báthory Róbert, [Civilek: A Kormány Romastratégiája Csak Alibi Az Unió Pénzcsapokhoz](#), Szabad Európa, tele pherdime: 2022. majushi 8.

„Me kade gindij, nas chachi participacija. Hajkam 'ekhe kurkesa angla kodo, hoj pa la shtrategijake paruvimata decziji arakhadyilasas, avilas 'ekh oficialno lil, ande soste konzultaciji manglas pa'kh 150 rigako dokumentumo. Pe kadi butyi nas dosta vrama. Kana ande'kh officialno puterdo dokumentumo kodo si, hoj romane organizacijanca kethane iskirinde, kado kodo jelentil, hoj kodole oranizacijanca iskirinde, save pashe tordyon kaj o guvermento. Kodol organizaciji save chi tordyon pashe le politikake rigande, vaj `aver gindisaren pa e politika, len shoha chi pushle thaj nas la dishputake kotora.¹⁵”

Anda kado 11 romene thaj romane amaleske organizaciji (NGO) somnosarde, hoj majmishto thaj majputerdes trubul te keren e konzultacija, ande soste sogodi mishto perdal zhanen te dikhen, thaj kasave konzultacijake mexanizmura thaj formi trubul so o guvermento kethane formazil la civilnona sferasa.¹⁶

Le fundamentalnone hakajenge delegatosko reprezentori kado phendas pa e participacija:

„But romane thaj romane amaleske organizacijandar ashundam, hoj nas lashi e participacija. Kasave organizacijandar, save telal avile thaj po terepo si, thaj konkretni pinzharimata, zahnimata sile. Kade hatyarenpe, chi zumade te akaharen len ande'kh chachi dishputa.”¹⁷

1.2. Le romengi participacija ande sherutni butyi, andel vurmango kontrolisaripe thaj ande molimaski butyi

E NNZSH kodo phenel, hoj e romani civilno sfera thaj le resinake grupura aktivnones keren butyi ande la shatrategijako fazishura: le politikangi formazinipe, ande sakodyesoski butyi, thaj ando kontrolisaripe¹⁸. Vi kodo phenel e shatategija, hoj mangel le minoritetoske guvermentura thaj le khangera, hoj te den motivacija la civilnone sferake hoj majaktivnones keren butyi ande sako fazishura.

Ando kontrolisaripe thaj ande molinimaski butyi kasave mexanizmura hasnisaras, save vi o Romano Kontaktosko Inkripesko Punkto hasnisardas tela la shatrategijako formazipe. Kado kodo jelentil, hoj selduj riangani relacija zhanelas te del. Ba kade mishto dikhadyol, hoj abhaven le biamaleske organizaciji andar e konzultacija andar le partneroski butyi. Chacho-j hoj kasave ambrellake organizaciji sar o „Roma Platform” thaj e Roma Koordinációs Tanács vaj le romane guvermentoski shtuktura mishto shaj aven, ba abhaven le kritikushnone organizacijange glasura, ke von po terepo keren butyi thaj lenge opiniji zurales vazhni si.

Pe kodo pushipe, hoj so kamen te zuraren le partneroski realacija la romana civilnona sferasa (sar majbut romane professionalne manusha opre te len, hoj butyi te keren). O Romano Kontaktosko Inkripesko Punkto numa le platformonca thaj la shtrategijake tekstosa zumadas te bizonyitil kado. Chi zhangle te phenen, hoj sode romane manusha keren lenca butyi, thaj hoj sode manusha trubul len kadala butyate. Ba vi kodo phende, hoj chaches kamen majbute zhenenca te zhanen kethane te keren butyi ande la butyake fazishura. O Romano Kontaktosko Inkripesko Punkto vi kodo phende, hoj andar le romane **sakkollegiumo**, save o guvermento thaj le khangera inkren, si kasave sityimaske, kon pala e univerziteta sar mediatoro vaj sar professionalni manusha keren butyi lenca ando ministeriumo.¹⁹ Ba naj kasave dokumentumura save zhanel te bizonyitil kado, thaj andej

¹⁵ Az UCCU -oski reprezentorica, interjuvo 2022. aprilishi 5.

¹⁶ [11 Roma és romabarát szervezet, Általános Vélemény a Magyar Nemzeti Felzárkózási Stratégia Tervezetéről](#), 2021, 1. rig.

¹⁷ Reprezentori, Interjuvo le fundamentalnone hakajenge delegatoske butyaresa 2022. aprilishi 5.

¹⁸ Ungriko Guvermento, Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shtrategija 2030, 163.rig

¹⁹ Ulicska László, interjuvo le Nacionalnone Romane Ikripeske Puntktoske butyarenca pa 2020–2030 Ungriko Nacionalno Romani Integracijalni Shtrategija

shatategija naj kasave mexanizmo so shajipe del le romane organizacijange pej kethani butyi.

Le civilna sferake sherutne kadi kritika publikalisarde pa kodo, hoj sar dichol e kooperacija le romane proffesionalni manushenca thaj le romane oganizacijanca.

„Numa pa duj organizaciji somnosaren ando teksto [...] chi vorbinde pa `aver kasave romane vaj romane amalenge ogranizaciji sar partnero andej shstrategiji, save aktivno tereposki butyi keren thaj inovativno ideji hasninde [...] ba chi vorbil chi pa romane guvermentoski autonomija, savi zurales nachol [...]. Zurales vazhno somno si kodo, hoj chi vorbil kodola organizacijake anava (UCCU, Romaversitas, Idetartozunk, Roma Polgári Jogi Alapítvány, Roma Sajtóközpont kmd.) save avri zhanenas te baraven le neve sityarde romane generaciji, thaj kadal organizaciji vi zhanenas te zhutin ande`kh inkluzivnone politikako programosko formazisaripe. Thaj ande sako butyako fazishura zhanenas te zhutin. Kodol opiniji abhaven legmajfeder, save kritikako glaso den pa e segregacijake politiki thaj pa le guvermentoske nasul politiki.“²⁰

Vazhno si te vorbisaren pa kodo, hoj ande kado interjuvo vorbisaren pa duj organizaciji, save somnosarel la shstrategijako teksto sar partnerura, ba ande la shstrategijaki paluni verzija aba naj andre.

1.3. Politikana konzultacijako shtuktura so hasninde tela la civil sferaki kozultacija

Sar aba phendam, o guvermento chi kerde publikacija pa differentni ambralake organizacijanga majmilna analizacijaki butyi thaj kadal kriteriumura save zhutindas ande alosarimaski butyi. O guvermento kade gindisarel, hoj kodol organizacija, save pasha tordyon lende, garancija den thaj reprezentacija zhanen te den. Pasha kodo chi kamel te regulisarel lenga butyako mexanizmo. La konzultaciji pe differentni thana inkerde, ba chi zhanas kanchi pa kodo, hoj pe kadal konzultaciji sas vaj nas reprezentaciji mashkar le differentne grupura, sar le terne, romane zhuvlya, LMGBTQ+ manusha, le phure roma vaj le nasvale roma.

Nashtig vorbinas le niposki mujalipe, ke vazhno civilni organizaciji kade hatyarenpe, hoj naslen shajimata pa chacho dialogo te keren pa statoske politiki thaj love. E Civilni Koalicija puterdo lil iskirisardas ando 2021-to bersh ando januari Dr. Ágostházy Szabolcseske, ande soste pa kodo iskirisaren, hoj pa le europake uniovoske zhutimaske lovengo hasnalisaripe abhaven o chacho dialogo mashkar e civilno sfera thaj o stato. Vi pa kodo iskirisaren, hoj naslen dosta vrama te ginaven le dokumentumura, sar e UNNZHSH 2030 thaj kade chi zhanenas lashi kritika den pa kadal, thaj inke vi pa kodo iskirisaren ande kado puterdo lil, hoj pa informaciji, save publikalinde naj uzhe.²¹

Chi keren chachi konzultacija, ke kadala butyako grupo so anda e shstrategijako zhutipe si ande`kh bersh unyivar, jokhar vaj duvar kerel maladyipe thaj butivar le gruposke zhene chi pinzharen, hoj soske neve krisa getosaren anglal, vaj le proffesijalne dokumentumura, thaj butivar le hatoshagura, kana la participacijake vaj komunikacijake pushimatonca²² zhan karing lende, chi iskirisaren palpale kanchi le organizacijange. 40 organizaciji phenel kado ande akanutno monitoro so akanak keras, vi majbut organizacija udyankadal phende andel interjuvura. E reprezentacija zurales vazhno si ande`kh konzultacijaki butyi, ba la generalna kethana butyake fundura abhaven, save pharimata kerel ande`kh inkluzivnone politikako thaj gindisaripesko

²⁰ 11 Romani thaj romane amelengi organizacija, Generalno Opinija pa Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija.

²¹ [Nyílt Levél a Társadalmi Egyeztetésről Dr. Ágostházy Szabolcs Európai Unió Fejlesztésekért Felelős Államtitkár Részére](#), Civilizacija, tele pherdime: 2022. majushi 8.

²² Puterdo lil Dr. Ágostházy Szabolcsake pa le niposki opinija.

formazisaripe. Te udyankadala butyake mexanizmura hasnisaren ande `aver butyake fazishura, atunchi trubunas te gindisaras pa kado, hoj e shstrategija o chachipe zhanel te glindalinel.

1.4. Le thanutne romana kumunake zuraripe

La politikako mujalipe zurales vazhno si, hoj `ekhe niposke gruposki pozicija te zhanen te zuraren. Ando Ungriko Them si thanutne romane guvermentoske shstruktura thaj vi themeski forma, savi ando 1993-to bersh fundosarde. Kado `ekh kasavi shstruktura si, savi o stato potyinel. O (1993) minoritetongi kris avri phenel, hoj shajipe si te keren romana politikake partura thaj organizaciji. Kadal le romengo sherutne mujalipeske shajimata si ando Ungriko Them. O romano mujalipe (reprezentacija) perdal pe majbut alosarimaske kruji le FIDESZ partosa andej koalicija o Lungo Drom nyerinde thaj vi akanak o Lungo Drom parto si o legmajbaro, kade o legmajbaro „politikako pizdipe“ len si. E korupcija, savi krujal lende si, butzhene hatyarenpe.²³

Vorbisaren pa o romano guvermento andej shstrategija, ba phari si kade te gindisaren pe lende, sar `ekh chacho partnero ande romengi integracija vaj kon zhanenas te zhutin le romengi pozicijako zuraripe. Ande palune deshto-bersha ando Ungriko Them sakone politikake partura numa hasninde len pasha peske politikake cilonge / resinange zhutipe. Shoha chi dikhenas kade pe romano guvermento, sar `ekh chacho partnero, thaj chi kerde kooperacija anda `ekh majchachi luma. Inke te kamel unyi romane politikusha chachi butyi te keren, leski situacija vi kade phari si thaj naj shtabilno.²⁴

E shstrategija baro glaso del, hoj sosko vazhno si le khangerangi, le karitativnone organizacijangi rol, ke von ando than zhanen te zhutin le romengi pozicija thaj integracija. Ba na numa le civilnone sferake komentura, tena vi o ombudsmanoske reprezentori kodo phendas, hoj zurales baro glaso den le khangerange thaj le karitativna zhutimaska butyake.

„Andej shstrategija zurales baro glaso den kodoleske, hoj le khangerange organizaciji thaj o Magyar Máltai Szeretetszolgálat bares vazhno-j, so naj gindo, ba kathe anda evangelizacija shaj vorbinas. Pasha kado e Máltai Szeretetszolgálat tradel o FETE programa, so zhutil le chore cine gavenge. Von 300 gavenca keren butyi, ba kadale numerestar pe majbut thana trubun te zhutin le manushen.“²⁵

1.5. Kapacitetako bararipe ande romani civilno sfera.

E romani civilno sfera kapacitetosko keripe skurtones sikavel e shstrategija (identita, la komunako zuraripe thaj o egalutnipe). O Nacionalno Kooperacijako Fundo kade sikavel e shstrategija, sar `ekh shajipe le organizacijange la proffesionalnona butyate. Vi kodo phenel la shstrategijako kado kotor, hoj kado fundo perdal pel puterdi aplikacija den kothe le organizacijange, numa le fundosko 15 percento avla, so slobodnones perdal pel mangiimata²⁶ del kothe o stato. La shstrategijake kotora pa kodo vorbil, hoj sar zhanen te zuraren o Civilno Slugipesko Centro, o romano guvermento, thaj le khangerange missijaki poziciji, so le romanen dyisosko grizhipe del.

E shstrategija somnosarel unyi romane grupura thaj komuna, ba chi del len love anda kodo, hoj te zuraren e romani civilno sfera.

²³ Cristina-Ioana Dragomir et al. [Romani Communities and Transformative Change: A New Social Europe \(Roma közösségek és a transzformatív változás; Egy új szociális Európa\)](#), *Human Rights Review* 23, 1. szám (2022. marciushi): 159-61.rig

²⁴ 11 Romani thaj romenge amaleski organizacija, generalno opinija pa la Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shtarategijako plano

²⁵ Minorietonge ombudmasnosoke asistentosa getosardo interjuvo.

²⁶ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 145.rig

„E romane civilnone organizacijange, pasha le mashkarthemutne relacijango zuraripe, zhutipe trubul. Akanak zurales cerra organizacijake si mashkarthemutni relacija, le legmajbut romane civilne organizaciji naj andre ande kadal mashkarthemutne kruji. Trubul kasave koordinatorura, kon zhanen te keren kontakto ande `averthemeske organizacijanca, thaj zhanen te zhutin, hoj kethane projektura te keren.“²⁷

Andej shstrategija opre akharen e sama, hoj vazhno si hoj te avel dialogo thaj mashkarkulturalne gindisaripesko paruvipe mashkar le mashkarthemutne (romane thaj gazhenge) organizaciji. Chi len sama, hoj thanutnes sosko bizuralo si o dialogo mashkar e civilno sfera thaj e hatoshagura, thaj le stasoske instituciji. Kadale guvermentoski resin `ekh cerra ambiciozushoske dichol, thaj so naj dosta gindinde.

²⁷ Ungriko Guvermento, 144.rig

2. RELEVANCIA

2.1. O anticiganizmo thaj maripe la diskriminacijas

Te varikon roma si, kodo aba nasul situacija si, dujto legmajvazhno pahripe si -, sikavel pe kado 'ekh rodipe so o Egyenlő Bánásmód Hatóság kerdas. Ande kado rodipe le roma phende le legmajbut diskriminacijake pecipiji.²⁸ Vi o Eötvös Loránd Zhanlimaski Univerziteta – Pedagogijake thaj Psixologijake Fakultanshoske Niposka Psixologijake Dipertmento kerdas 'ekh rodipe la Kende Annasa, savi sikavel, hoj kas pushlas, kodole zhenengo 15 % phendas, hoj zhutinas le romenge, ba le pushle manushengo 85 percento phendas, hoj shoha chi zhutinas le romenge, thaj 13 % phendas, hoj majfeder ushtyen andre ande'kh kasavi organizacija, savi anticiganishta si.²⁹ Kado rodipe vi kodo sikavel, hoj mashkar le pushle manusha 50-60 % phendas, hoj naj mishto, ba chi bunun, hoj anticiganizmoski retorika hasnisaren le politikusha. Numa 18 % phendas, hoj naj mishto kadi retorika, 20 % apol imbisarel kadi retorika.³⁰

Kathar 2015-to bersh aba cinyolas la civilno sferako kodo zhanipe, hoj anglo mujalipe te ingrel le diskriminacijake situaciji, save resen le romen. Zurales cerra manushenge hakajange ferisarimaske organizaciji si ando Ungriko Them, ke zurales but organizaciji aba „mule”. Ke nas len love, hoj majdur keren butyi, thaj but organizaciji muchinde pe avrutni phuv. E Civilno Koalicija kade gindil, hoj la kapacitetako ahavipe thaj le lovengo abhavipe pharimata kerel ande sakodyesoski butyi. Kadi situacija anda kado si, ke o guvermento „muderel” le kasave shstrukтури, save `averfales gindisaren, vaj kas `avera lumako dikhpesko modo si. Kade kerel kadi butyi o guvermento, hoj kasave krisa anel, save pharimata kerel ande kadal organizacijangi butyi.³¹ E shstrategija pe unyi thana vorbil pa kodo, hoj pasha o chorripe vi o anticiganizmo ande nasul situacija anel le romen, thaj ashavel e segregacija. Ande unyi mondataura vorbil vi pa kado, hoj vazhno si la kummunikacijako zuraripe, misto le stereotipijango maripe. Ba vorbil vi pa le romane civilnone organizacijango zuraripe thaj pa kado, hoj vazhno si, hoj eglautnones zhanen te hasnisaren le statoske servizura, thaj opre akharel e sama pe mashkarkulturalni komunikacija, mashkar le gazhe thaj le roma. Andej shstrategija vi kodo si iskirime, hoj si diskriminacija sakokaj, ba chi anel kasave zhutimaske imbisarimata, save zhanel te nacharel thaj te marel e diskriminacija, savi resel le romen.

E shstrategija vorbil pa kado rodipe, savi andre sikadam majopral, hoj le legmajbut gazhe chi kamen le romen, ba chi vorbil pa kadi situacija, hoj andel statoske inshtituciji naj egalutnipe thaj „la kooperacijake³² chi den slobodno drom”. Ba chi vorbil chi pa kado, hoj si kasave partoske reprezentora, kon puterdes diskriminacija keren ando parlamento, thaj chi len sama pe kodole bichachimata, save resen le romen.

O ungriko guvermento tele cinyarel e dikriminacija thaj o anticiganizmo. Ande shstrategijake kotora, kaj vazhno si kadi tema, sakokaj shaj hatyaras kado cinyaripe.

²⁸ Neményi Mária, Ságvári Bence thaj Tardso Katalin, [A Diszkrimináció Személyes és Társadalmi Észlelése és az Egyenlő Bánásmóddal Kapcsolatos Joqtudatosság](#) (Magyar Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2019), 9.rig

²⁹ ELTE, [Előítéletek kontra empátia](#), ppk.elte.hu, tele pherdime: 2022. aprilishi 24.

³⁰ ELTE

³¹ [Civilizáció: koalíciókötés a civil társadalom elleni kormányzati támadások visszavágására](#), Civilizáció, tele pherdime: 2022. majushi 31.

³² Dr. Dinók Henriett Éva, Antigypsyism in Public Discourses and Election Campaigns (Cigányellenesség a közbeszédben és a választási kampányokban, Német Szinti és Romák Központi Tanácsa, elérés: 2022. augustushi 19., <https://eriac.org/wp-content/uploads/2021/12/central-council-of-german-sinti-and-roma-2017-election-campaigns-6-dinok.pdf>

Zurales mishto shaj dikhas perdal pe Gyöngyöspataki situacija.³³ Ande kado foro aba dulmut segregaltnones sityon le romane shavora anda kado but zhene chi zhanen te agorisaren e teluni shkola. Le shavora nashtig gele opre pe angluno etazho, kaj le gazhange rakle sityon. Po teluno etazho sas, kaj nas lasho, nas kothe budoar, zurales nasul sas sogodi. La Debrecenaka Krisako Mujalipe ando 2019-to bersh kade dikhlas, hoj chachipe si 63 shavorenge, thaj lovenca trubundasas te potyinen lenge, vi o Legmajopruna Krisako Mujalipe phendas o iteleteo, ba khancheske phendas, ke o Orban Viktor andar kadi situacija kamlas te zurarel peske partoski pozicija, kade hoj chi potyinde avri kadal love le romane shavorenge. Pasha kado agressoroske bushonas len, thaj pa bichachipe vorbindas, so zhutisardas o anticigaznizmo.

Zurales nasul si, hoj e Egalutnipeski Oficija andre kamen te shuven ande Le Fundamentalnone Hakajengi Oficija. Kado anda kodo naj mishto, ke pharimata zhanel te kerel andel gelutnipeske hakjango ferisaripe.

2.2. Sityaripe

E Egalutnipeski Oficija sagda ferindas le manushenge hakaja, ba e Fundamentalnone Hakajengi Oficija shoha chi tordyilas pasha le Gyöngyöspatake shavora, thaj chi pasha le transgenderni manusha. Na numa le manushenge hakajange ferisarimaske organizacijako mulipe kerel phraimata thaj dar, tena vi kodo, hoj o Orban Viktor primerministeroske alava dar kerdas andel manusha, hoj so pecisarela le romenca, hoj anticiganizmoski deciziji shaj anen. Le romane shavorengi segregacija chi sikavel lasharipe, le romane shavorengo 45 percento ande kasave shkoli phiren, kaj le legmajbutzhene roma si. Kadi segregacija butfalickones zhanas te sikavas.

Si kasavi segregacija, kana le gazhenge (parne) raklenge phure ande `aver shkola ingren perdal peske raklen, kaj numa le „parne rakle“ sityon. Kadi siklyipe andar le turcki shkoli segregaltni shkoli kerel, kaj numa le romane shavora ashon kothe. La segregacijako `aver modo kodo si, kana ande`kh shkola keren segregacija. Kado kodo jelentil, hoj le raklora thaj le shavora ande kethani shkola phiren, ba ande differentni kalussura sityon, thaj differentno budoar thaj restauranto hasnisaren.³⁴ Ando 2018-to bersh 381 kasave telune thaj mashkarutne shkoli `rakhle, kaj le sityimaskesko 50 percento rom sas.

La shkolaki segregacija thaj la shkolako mukhipe inke sagda bari problema si ando Ungriko Them. Pa bersheste pe bersheste majbut kasave gavenge shkoli si,³⁵ kaj numa romane shavora sityon, thaj majbut kasave forura si, kaj e segregacija astaren. E segregacija korkores aba bari problema si, ba pasha kado naj ande kadal shkoli lasho sityaripe, thaj vi le shkolange lovenge abhavipe zurarel e problema. Kade naj le shavoren baro shajipe te agorisaren pengo sityipe.

Ando 2011-to bersh nevarde le sityarimaske krisa, misto 18-to bersh aba numa zhi-kaj 16-to bersh trubul te sityon. Kade majmishto shtatistika zhanen te keren pa la shkolako mukhipe. Kadala krisako nevaripe anda kado naj mishto, ke kade numa le romane sityimaskengo 24 percento agorisarel e mashkarutni, shkola thaj numa 5 percento sityol majdur. Mashkar le gazhe 35 percento sityol majdur ande oprutni shkola/univerziteta, thaj 75 percento agorisarel e mashkarutni shkola.³⁶

³³ [Director of segregated Gyöngyöspata school must not get away with assaulting a 12-year-old Romani boy](#) (A szegregált gyöngyöspatai iskola igazgatója nem úszhatja meg a 12 éves roma fiú bántalmazását), Európai Roma Jogok Központja, 2020. majushi, Ungriko Them.

³⁴ Kovács Katalin, [Advancing Marginalisation of Roma and Forms of Segregation in East Central Europe](#) (A romák marginalizációjának előrehaladása és a szegregáció formái Kelet-Közép-Európában, *Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit* 30, 7. numero, 2015. novemberii 1., 783-799.rig

³⁵ [Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor \(Demokrácia, Emberi jogi és munkaügyi Hivatal\), 2019 Országjelentés az emberi jogi gyakorlatokról Magyarországon](#), tele pherdime: 2022. aprilishi 25.

³⁶ Idetartozunk Egyesület thaj Minority Rights Group Europe, [Magyarország UPR jelentése – 39. ülészak](#), 2021.

E ungrikoni sityaripeski shtruktura chi zhanel te kerel kompenzacija ande shavorenga ekonomijaki thaj socialno pozicija, tena perdal pe segregaltno situacija numa zuravel kadal³⁷ pharimata. La politikako kamipe vazhno si, ke perdal pe shtrategija kamen te zuraren, sosa o stato zhutisarel e segregacija. Vi ande le khangerange shkoli thaj vi ande le statoske shkoli, kade, hoj o EU zurales nasuleske phenel e segregacija. E Romaversitas Fundacija kritika phendas pa e shtrategija, ke mishto shaj ginavas ande shtrategija, hoj o guvermento kamel te ashavel e segregacija.

„E shtrategija kodo phenel, hoj le shkoli majhomogeni si thaj le khangerenge shkoli asharen e segregacija, ba e shtrategija chi del imbisarimata pe kado, hoj sar zhanenas te sastyaren kadi situacija. Abhaven le organizacijange imbisarimata, gindura.“³⁸

E shtrategija mishto sikavel le sityaripeski problemi, ba chi del pe lende imbisarimata. La shtrategijako legmajbari problema kodi si, hoj naj resina, pe soste zhanenas te keren analizacija. Butivar konflikto si mashkar e imbisarimata thaj o lasharimata. E segregacija 'ekh kasavi tema si. E shtrategija pinzharel kodo, hoj e segregacija barol, hoj majbut shkoli inkrel le khangera, ba khancheske zhanel kado, ke chi kamel te lasharel e situacija, chi del lasharimaske imbisarimata pe kadal.³⁹

E shtrategija sar 'ekh lasho paraktisaripe sikavel andre le cine shavorengo sityaripe, sar le Biztoshnone Kezdimaske Shavorenga Khera thaj e Tanodi, ba kadal lashe programura chi del but, te trubun len pala e ovoda ande'kh nasul krujalipe te sityon. Kadale zhutimaske programura lashe si, ba chi zhanas te keras sistematikushno kalkulacija pe lenge vurmi, hoj sar formazisaren le shavoren misto e segregacija.⁴⁰

2.3. Butyaravipe

Inke vi adyes shaj dikhas, hoj but roma keren butyi ande puterda/publikalnona⁴¹ butyango programo. Shaj dikhas vi kodo, hoj ande kado butyako programo barol e puterdi diskriminacija so resel le romen. But romenge zhutin le puterda butyake programura, ke shajipe del kodole bibutyareng, kon andar socialne zhutimaske love trajon. E shtrategija sikavel unyi sherutne problemi, so resel le romen andej butyi, e diskriminacija thaj hoj butzhene keren butyi ande kado programo. Pasha kadal sikavel vi kodo, hoj mashkar le roma naj but sityarde thaj anda kodo si but bibutyara. Vorbil inke vi pa paluna shtrategijake programura, save zhanenas te zhutin le romenge, ba chi iskirisaren kanchi pa kodo, hoj kadal projektongo drom zhal majdur vaj chi zhal, vaj hoj keren varisoske paruvimata ande lende.⁴² Chi zhanas, sode mol e nevi shtrategija, thaj le akciososke planura, so pasha late si, resle-tar penge celurende vaj nich, ke inke chi xutyildam dosta informaciji.

2.4. Sastyaripeski shtruktura

O covid-19 biegalutimata kerdas, 'aver thema lovenca zhutinde le chorre manushen, ba Ungriko Them chi zhutisardas kanchi. Ande majnasul situacija sas le roma misto e diskriminacija, e segregacija thaj o chorripe. O covid ande phari situacija shuttas le romane zhuvlyan thaj lenge shavoren, kon pe romane perura trajon. Le romane zhuvlya

³⁷ Romaversitas, Magyarország – A Romaversitas Alapítvány beadványa az ENSZ Egyetemes Időszakos Felülvizsgálatához, 2021. marciushi 23.

³⁸ Reprezentori, Interjuvo a Romaversitas Alapítványoske reperzentoresa, 2022. majushi 1.

³⁹ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shtrategija 2030, 60.rig

⁴⁰ 11 Romani thaj romenge amaleski organizacija, generalno opinija pa la Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shtartegijako plano

⁴¹ Hungler Sára thaj Kende Ágnes, [Diverting Welfare Paths: Ethnicisation of Unemployment and Public Work in Hungary \(Jóléti utak elterelése: A munkanélküliség és a közmunka etnicizálódása Magyarországon\)](#), *E-Cadernos CES*, 35. szám, 2021. juniushi 15.

⁴² Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shtrategija 2030, 92.rig

chi xutyilen dosta zhutipe ande sastyarimaske inshtituciji, andel statoske nasvalengo kher butivar ande arakhadyimaske klassura segregacija keren, ande `aver sobi shuven le romane zhuvlyan.⁴³ Le legmajbare problemi mashkar kodol rom si, kon andel segregatumura trajon: ande but khera naj paji, thaj le melale pajeske naj xoxoj. Pasha kado le legmajbute romenge naj sastyimaski garancija, thaj naj sastyara sako dyes, kaste zhanen te zhan, thaj pasha kado bari si le inshtitucijango rassizmo.⁴⁴

Mashkar kodol zhene kas pushlam andar civilno sfera, vi von udyankadal phende, hoj soski nasul situacija thaj bari diskriminacija si ande sastyarimaski shtruktura. E nevi shstrategija kodo phenel: Le sastyarimaske problemi na romane specificusha, tena kaj o chorripe shaj phangras len.⁴⁵ Phenel e shstrategija, hoj le romenge sastyipeski situacija andel segregatumura le legmajnasule si, ba vi kodo phenel pasha kado, hoj aba majlashi tendencija sikavel le romengi sastyipeski situacija. Pala kodo sikavel, hoj ande sastyipeski shtatistiki sar dikhadyol negativnonos kadale romenge sastipeski situacija, kon andel segregatumura beshen. Ba andar shtatistiki abhaven kasave dati, so numa pa roma vorbin, kade chi del shajimata save le romenge sastyipeski situacija zumaven te lasharen.⁴⁶ E shstrategija phenel, hoj e ungriko sastyarimaski shtruktura naj dosta potyinime. Pa bersheste pe bersheste majcerra zhene keren butyi ande sastyarimaski shtruktura, legmajfeder le `rakhadyimaske grizharici abhaven. Ba kadi situacija kade sikavel, sar te kadi problema chi reselas le romen. Chi sikavel, hoj kadi situacija soski pharimata kerel le romenge. Chi pa kodo chi vorbil, hoj soski phari si le romane zhuvlyangi situacija, hoj soski bari diskriminacija resel len andel nasvalenge khera.⁴⁷

2.5. Beshajipe, fundamentalni servizura thaj krujalipesko chachalipe

But romane manusha trajon ando Ungriko Them po shudrimasko plaj thaj po tatyimasko plaj, andel cine gava, so butivar chorre regiovura si. Andel forura thaj gavura, vaj getovura le roma butivar pel kasave thana beshen, kaj numa roma trajon. Andel but forura, andel gava, kaj trajon, le droma nasul si, naj moderne chatornavura, naj paji, so zhanen te pen. Chi ingren-tar le melya, naj paji andel khera, numa le puterde xajinga zhanen te hasnin, thaj anda le nasul droma thaj anda e chik jivende vaj kana nasul vrama si, le sastyara chi zhanen te zhan lende. Anda kado si kadi situacija, ke o stato chi lel sama kadal gindura, chi gindin, hoj kadal vazhni dyelura si, thaj butivar diskriminalisaren len, thaj naj len zhutimasko kamipe karing lende, sosa shaj lasharen e situacija, hoj vi le roma normalnonos zhanen te trajon, sar le `aver ungrika manusha.⁴⁸

E shstrategija, so le beshajipesa foglalkozisarel, unyivar iskrisarel le gindura, ba chi keren kompleksno lasharipe le civilnone organizajanca, numa le Máltai Szeretetszolgálatoske butyarenca. La organizacijake programosa,⁴⁹ o FETE zumavel te zhutisarel, ande soste 300 gava si. E shstrategija kodo phenel, hoj 300 000 manusha trajon ande kadal 300 gava, kaj but roma si, ba chi den avri konkretno numerura, hoj sode romane familiji si

⁴³ A Társaság a Szabadságjogokért thaj Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, [Joint Submission to the 3rd Cycle of the Universal Periodic Review by Civil Society Organizations Containing Follow-Up Information on the Previous Reports of the Working Group on the Universal Periodic Review of Hungary \(Civil társadalmi szervezetek közös beadványa az Egyetemes Időszakos Felülvizsgálat 3. ciklusához, amely nyomon követési információkat tartalmaz Magyarország egyetemes időszakos felülvizsgálatával foglalkozó munkacsoport korábbi jelentéseivel kapcsolatban](#), Tasz.hu, 2021. marciushi 8., 3.rig

⁴⁴ A Társaság a Szabadságjogokért thaj Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, Civilnone organizacijako kethano andre bishado dokumentumo Univerzalno Ciklikalno Verifikacija pasha 3. ciklusho, ande soste vuramgo konrolisaripeske informaciji si pa Unrigikona Univerzalnona Ciklikalnona Verifikacijaka butyake gruposke dulmutane raportura.

⁴⁵ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 131.rig

⁴⁶ Ungriko Guvermento, 131.rig

⁴⁷ Ungriko Guvermento, 127.rig

⁴⁸ Idetartozunk Egyesület thaj Minority Rights Group Europe, Ungriko Them UPR-ko raporto – 39. beshajipesko periodo.

⁴⁹ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 107.rig

andre ande kado programo. E Máltai Szeretetszolgálat koordinisarel le orgnizaciji ande kadal thana, ba andar e shstrategija chi zhanas, hoj le romane vaj le romane ameleski organizaciji partnero si vaj na ande kado zhutipe. E shstrategija foglalkozisarel le niposke mishkisajvipesa (mobilitetosa), ba chi phenel khanchi pa kado, hoj `ekh shavoro numa atunchi zhanel normalnoes te trajol, te mukhel-tar o romano pero (telepo),⁵⁰ o gettovo. E shstrategija chi phenel konkretni lasharimaske imbisarimata, hoj tele te marel e segregacija, numa le gettovosko krujalipe kamel te lasharel.

2.6. Socialno ferisaripe (potyinipesko zhutipe)

Adyes ando Ungriko Them e socialne zhutimaske love zurales cerra-j, daba zhanen le manusha te trajon andar kadal zhutimaske love. O potyinipe, so andar publikalno / puterdi butyi si, bares cerra, naj dosta pasha o normalno trajo. La familijake zhutimaske love thaj o minimumo phurikano potyinipe⁵¹ kathar 2008 chi barardas o stato. Le zhutimaske servizura, sar le sastatoske delipesko lovengo nacharipe phares zhanen te hasnalisaren le marginalizalni gruppura.⁵² Le servizura thaj avri potyinimata na le chore manushen dikhen, thaj le barvale majsades len le servizura, sar le chore, o ungriko stato korupto si.⁵³

E shstrategija andel trin pontura iskirisarel pa le familijange zhutimaske love, ba majfeder foglalkozil pel shavorengo thaj familijange zhitimaske projektura.

La shstrategijake na e innovacija, tena le kethanipeske dyelura vazhni-j. E shstrategija sikavel pa jekh gindo, so aba majanglal dikhen, hoj na sakon lel familijako zhutipe, numa kadal, kon sagda keren butyi. Ba e shstrategija numa iskirisarel e gindo, chi del zhutipe thaj ideji. Anda kado e shstrategija na chaches perfekto. Zhanas te dikhas, hoj kado chi zhutisarel le romen, kon na sagda zhanen te butyren vaj informalishi butya te keren. E shstrategija chi foglalkozisarel kadalesa, hoj le romane manusha phares zhanen te trajon ande kadi zhutimaski shstruktura.

2.7. Socialni servizura/slugimata

Le socialne slugimata naj lashe. Kado chacho si, hoj cerra socialne butyara si, le manusha diferencialnones gindisaren pa le roma. Le butyara, kon shavorenca butyaren, butfalicka dyelura keren thaj gindin pa le romane manusha: si, kon hatyarel len, si, kon kodo gindil, hoj misto pende trajon andel nasul krujalimata. Kon chi hatyarel le romen, phares zhanel nasules te keren lenca thaj phares kamel te zhutil lenge. Kadal negativni dyelura sikavel kado, hoj vazhno-j kollektivna taktikasa te keren maripe la diskriminacijasa.

E shstrategija chi phenel khanchi, hoj sar zhanasas maripe te keras la diskriminacijasa andel instituciji. Kathar 2010-to bersh o guvernento le kristiana devlane inshtitucijan thaj khangeran kamen te zhutisaren, thaj vi von keren socialno butyi. Ando 2022-to bersh avri dine `ekh publikacija o guvernento, ande soste pa kodo iskirisaren, hoj 44 percento si mashkar le socialni inshtituciji, save le khangera inkren opre. Ande socialnone sakodyeseske zhutimaske servizura 25 percento si. Le khangerengi rol andel shavorengo ferisaripe ando 2010-bersh majcerra sas, numa 7 percento sas. Kado numero ando 2011-to bersh 60 percento avilas, akanak apol krujal 70 percento si.⁵⁴

⁵⁰ 11 Romani thaj romenge amaleski organizacija, generalno opinija pa la Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shtartegijako plano

⁵¹ Molnár László thaj Bukovszky Bálint, [2010 óta nem csökkentek a jövedelmi különbségek Magyarországon](#) (GKI Gazdaságkutató Zrt.), tele pherdime: 2022. majushi 8.

⁵² Molnár László és Bukovszky Bálint, [2010 óta nem csökkentek a jövedelmi különbségek Magyarországon](#) (GKI Gazdaságkutató Zrt.), tele pherdime: 2022. majushi 8.

⁵³ Albert Fruzsina, ESPN tematikalno raporto pa le butyarengo chorripe ando Ungriko Them, editosardas: Europako Bizottsag, ESPN, 2019.

⁵⁴ SzocOkos, [Egyházi térnyerés a szociális ágazatban](#), 2011. novemberii 11

Le khangerenge inshtituciji inkluzivnoske sikavel e shstrategija, andel sako kotor opre akaharel e sama pe kado. Le khangera zurardas pengi pozicija andel sityaripeski shstruktura thaj le FETE programosa andel socialni servizura. E shstrategija bare lovenge paketura del le khangerenge inshtuticijange, ba kadal inshtuticiji inke pe le legmajcine gava ande save zurales nasul situacija si, hoj chi zhanen te zhutin len, ke nas le chachi relacija lenca.⁵⁵

2.8. Le shavorengo ferisaripe

Ande palune 30 bersha andel shavorenge ferisaripeske inshtuticiji majcerra si, vi kade but shavoren vazden avri andar le familiji misto o chorripe, ke naj kasave servizura, save koran/jokor zhanenas te zhutisaren prevencijasa. Le familiji, so andre primisaren le shavoren, naj dosta potyinime, te den le shavoren kaj le nyamura, vi pe kodo cerra zhutimaske love den, le cine grupale kherenge shavorenge apol andel gava si kaj inke le dulmutane bararimsake metodusha hasnisaren, chi len sama le shavorenge alava, le shavoren chi zhanen te alosaren mashkar le shkoli thaj le servizura so penge kamipesa zhutisaren len.⁵⁶ Zurales but romane shavora si andel shavorenge khera.⁵⁷ Kadi situacija anda kodo si, ke bari si le romengi diskriminacija, thaj naj uzhe le shavorenge fersaripeske hakaja thaj politiki, thaj vi ande shavorenge ferisaripeski shstruktura but dosh si save legmajfeder le romane familiji resen. Na dulmut avri shude 'ekh publikacija, andar soste avri zhanas te ginavas, hoj andej Nograda le roma 20 percento si, ba andel shavorengo kher 80 percento si roma.⁵⁸

E shstrategija pa pozitivnone thaj majlashe shavorenge ferisaripeske zhutimaske servizura vorbil,⁵⁹ ba kodo phenen, hoj o zhutipe atunchi kezdil, kana avri len le shavoren andar le familiji. E shstrategija foglalkozil la prevencijasa, ba o dokumentumo chi pehnal uzhes, hoj kamen vaj chi kamen te nacharen, hoj majcerra romane shavoren te shuven ande shavorenge ferisaripesko grizharipe, thaj hoj soske prevencijake programura kamen te keren.

„Misto le stereotipiji kade shaj gindinas, hoj le romen chi mukhen penge shavoren andel shavorenge ferisaripesko grizhipe te len, vash le love so pe lende den. Kado xoxavipe si, naj chacho. Chi zhanen te keren kasave zhutimaske programura, save numa le romane shavorenge si andel shavorenge khera. Kado kodo jelentil, hoj kodo phenas, hoj o zhutimasko programo na le romenge si, tena le shavorenge kon andel shavorenge khera trajon, pala kodo numa zuraras, hoj andel zhutimaske programura chaches but roma aven andre.“⁶⁰

2.9. Le romane artipesko, kulturako thaj historijako sityaripe.

Kadale kotoreske zurales vazhnoske trubusardasas te avel andej shstrategija, ke le romane grupura na homogeni si etnikalnones, tena andel diferentni grupura si bejasha, romungre thaj vlxikane. Butivar le romane manushen duj shiba si, ungrikanes thaj romenes vaj bejashicka vorbisaren. Kana analizacijaki, molimaski butyi keras pa romane kulturalne politiki/programura, zurales vazhno si, hoj sama te las le romengo kulturalno turckonipe (diverzija). Butivar si, hoj amare `averimata negativnoske hatyaras ame, ke

⁵⁵ 11 Romani thaj romenge amaleski organizacija, generalno opinija pa la Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shtarategijako plano

⁵⁶ Jovanović, Kushen thaj Ovalle, *Life Sentence*.

⁵⁷ Norwich Radical, [Blighted Lives: Romani Children In State Care \(Meggyalázott életek: Állami gondozásban lévő roma gyermekek\)](#), *The Norwich Radical* (blog), 2021. marcishi 5.

⁵⁸ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, [Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészakon \(2021. októberi-novemberi\) történető meqvitására](#), 2021. novemberii.

⁵⁹ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 45.rig

⁶⁰ Reprezentori, interjuvo a Szubjektív Értékek Alapítványoske reprezoresa, 2022. aprilishi.

internalizacija keras (perdal las le gazhenge diskriminaciji ande amari narrativa/gindisaripesko modo, so naj chachi)⁶¹. Si kon zhanel te ferisarel pes, ba butzhene hatyaren pen nasulenge. Shaj zuraren amaro romenipe (identita) e shib, e kultura, historija thaj o grupongo zhanipe, butivar vi inke lazh kerel andel roma.⁶²

O pozitivno romana idetitako zuraripe aba ternes trubul te kezdisaren. Pasha la sasta idetitako formalisaripe 'ekha lasha inkluzivnona shstrategijake uzhes trubul te dikhel, hoj e diskiriminacija zurales nasyarel le romane shavorengi identita, thaj formazil e interakcija mashkar le gazhe thaj le rom. Vazhno si, hoj vi le gazhen formazisaros pozitivnonos, trubul te zhutisaros 'ekh pozitivno kipo pa le roma, hoj le terne sastes te zhanen te bararen pengi identita, thaj hoj le stereotipiji so aba androne kerdyile (internalizacija), chi te keren nasvalo kipo ande pengo romanipe.

Ande nevi shstrategija 'ekh programo si, e Bari Shej, so le romane zhuvlyan zhutil, thaj o programosko gindisarimasko centro kodo si, hoj le romane shejan lashi rol-modella thaj mentorura trubul, pasha kodo, hoj le shkoli te agorisaren thaj te sityon majdur. Kado lasho si, ke chaches trubul le pozitivni rol-modella le romenge, legmajfeder le romene shejange, ba e shstrategija chi vorbil pa o pozitivnona romana idetitako zuraripe. Iskirisarel pa e romani shib thaj ba kodo, hoj si lovenge zvorura le romane guvermentoske thaj pel medijake fundura, ba chi kamel te marel la anticiganizmosa, so andel inshtuticiji si thaj direktnones chi kamel te zhutil le pozitivnona romana idetitako formazisaripe.⁶³

„Kade gindij, hoj e shstrategija cerra foglakozil kodolesa, hoj sar formazisardiyol le romane shavorengi identita. Ando Ungriko Them le romengo pushipe inke sagda 'ekhe niposke gindoske inkren, thaj na identitetake dikhen. Sosa vazhno si, hoj mistho te pinzharas amen, zhanipe trubul amen, trubul te sityuvas pa amende, pa amari kultura. Na kodo si e resin, hoj te zhutisaren le ternen kaj 'ekh pozitivnona sasta idetitako formazisaripesko zuravipe.“⁶⁴

⁶¹ Phiren Amenca, I AM NOT YOUR GYPSY! Youth Speaking up against Antigypsyism Alliance against Antigypsyism (Szövetség a cigányellenesség ellen, 2021), 6.rig

⁶² Keresztes-Takács Orsolya, Roma fiatalok etnikai identitása és önértékelése egy kérdőíves kutatás tükrében, *Magyar Valóság*, 2017, 17.rig

⁶³ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 152.rig

⁶⁴ UCCU-ki reprezentorica, interjuvo UCCU Alapítványoska butyaricasa.

3. AZHUKARDO LASHARDIPE

3.1. Harmonija le themimaske - thaj le europikane specialne politikanca

Ande la shstrategijaki anglunivorba butivar shaj ginavas kasave modatura, save kodo phenen, hoj e nevi shstrategija formazisarime si pasha le ungrikone themeski historija thaj sama lel le nacionalni thaj thanutne pushimata.⁶⁵

O Nacionalno Romano Inkripesko Punkto kodo phendas:

„Si kasave thema ando EU, kaj e romana integracijako shstrategija naj phagradi. Amende na kadi si e situacija. Zurales si gindisarime la shstrategijake sako kotora. Na sakodyeseko si, hoj 'ekhe themes si 'ekh korkune stasoske sekretaripe si ande la Andruna Politikako Ministeriumo, so la shstrategijasa foglalkozil.⁶⁶

Andej shstrategija 'ekh skurto tablazato generalno kipo del pa kodo, hoj le 'aver shstrategiji sar si phangrime kaj e shstrategiji, ba o tablazato chi phenel kanchi hierarxia vaj kodo, hoj la shstrategija soski vurma si ande niposki relacija vaj sosko pizdipe del pa 'aver shstrategiji. O 200 rigako dokumentumo bitvar phenel pa FETE programo thaj avri vazdel, hoj soski vazhno rol sila. Kon ginavel o dokumentumo, kodo shaj gindisarel, hoj le romengi integracija o FETE projekteske servizura zhutin legmajfeder. Andar o dokumentumo avri shaj ginavas, hoj la shstrategija but programura si, thaj kadal programura po guvermento perdal pe la aplikacijango drom kamel po trajo te anel len, sar niposke slugimata. Pe kadal programura lashe lovengi kalkulacija den, thaj andre kamen te shuven mashkar le statoske niposke zhutimaske slugimata. Ba naj uzho, hoj kattyi programonca kamen te keren kado, thaj hoj sostar. Thaj vi kodo gindo si, hoj naj iskirime, hoj le thanutne 'aver shstrategijan soski relacija si la shstrategijasa.

Le guvermentoske butyaraneca getosardam interjuvura ande soste uzho avilas, hoj von lasheske thaj uzheske gindisaren la shstrategijaki shstrukura, thaj vi kodo gindisaren, hoj mishto kethane si phangrime pasha 'aver thanutne shstrategiji.⁶⁷ La civilnona sferake butyaranca interjuvura kerdam, thaj von na kade dikhen la shtraregijaki situacija. Von kodo phenen, kon kerde o NNZHS, te chi keren butyi andel Ministeriumura chi zhanen mishto perdal te dikhen le butyake fazishura. O guvermento bizurali butyi kerdas, kana plankerde le inkluzivni politiki, anda kodo dikhav kade, ke kas ame pushlam andar civilno sfera, negativnones vorbisarde pe kado, thaj so iskirisardam majopral, vi andar kado shaj dikhas.

3.2. Respunza vash le Thanutna romana shstrategijaki koordinacija thaj vash la vurmango kontrolisaripe

Ando 2019-to berhs ando augustushi ande Andruna Politikako Ministeriumo fundosarde Niposki Zhutimaski Sherutni Oficija, misto e shstrategija kadi inshtuticija kasave butya kerel, save zhutil e shstrategija, sar sityaripe, koordinacijaki butyi, metodologijake thaj zhanglimaske rodipeske butya. La inshtuticijake regijovonge oficiji kodo phenen, hoj inkren o kontakto le khangeranca, civilnona sferasa, socialnone thaj sityaripeske inshtiticianca, le guvermentoske organizacijanca thaj butyarenge organizacijanca. Kade koordinalisaren le niposka inkluzijake aktivitetura.⁶⁸

⁶⁵ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 8.rig

⁶⁶ Ulicska, Interjuvo le Nacionalnone Romane Inkripeske Punktoske butyarenca pa 2020–2030-Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija

⁶⁷ Ulicska, Interjuvo le Nacionalnone Romane Inkripeske Punktoske butyarenca pa 2020–2030-Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija

⁶⁸ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 160.rig

Vazhno sas hoj te keras interjuvura majbut partneronca, kon butyi kerel andej shstrategija, ke butzhne, kas pushlam, kritikasa, hamisarde hatyarimatonca vorbisarde pa le guvermentoske romenga integracijaki butyi. Majtele, sikavas andar trin zhenenge interjuvurenge kotora. O angluno `ekh lasho kipo del, kodo phenel, hoj la shstrategijasa naj problemi, ba o dujto thaj o trinto opiniji aba majintrego kipo den pa la shstrukturalno krujalipe. Sar majopre aba iskirisardam, la shstrategija si `ekh hatoshago, savo anda la shstrategijaki butyi arakhadyilas. Ba naj uzho, ke si vi `aver hatoshagura, kon pe la shatategijake `aver kotora keren butyi, ba chi zhanas, hoj sar keren kadal butya. Nashtig zhanas te vorbisaras pe`kh normalno butyako krujalipe, ke naj iskirime, hoj kas si sostar respunza. Ba inke ando akciovosko plano, so majzebejime getsarde, naj iskirime pa kado kanchi. Chaches, si `ekh somnosardo drom, pe soste kamen te zhan, ba kado drom naj `ekh lasho drom, ke o guvermento peska politikasa bararel e segregacija, thaj le politikake sherutne puterdes zhanen te vorbin penga anticiganizmoska retorikasa.

“Phutyarde sam pa kodo, hoj ande plaune desh bersha soski lashi butyi kerdam, phutyarde sam anda le slugipeski shutuktura, so ame kerdam. Majdulmut le shavorenge khera (naj le gere shavorenge, kado `ekh `averfalo inshtuticija si) la Tanodaki shstruktura, romani mashkarutni shkola, thaj andar le europake uniovoske zvorura kerde servizura, thaj zhutimata nasle kasavo vortako drom thaj uzhi logika, sar akanak, thaj la shstrategijaki pozicija majbari si andel satoski inshtuticiji thaj andej politika.”⁶⁹

“Pe guvermentosko nivalo, sar tena, dikhav la politikako kamipe pe kodo, hoj le differentni, legmajfeder andej shstrategija le intervencionalni politiki majzurales inkren ande pengo vast. Ba, kade dikhav, hoj la socialpolitikake inshtuticiji thaj hatoshagura ando kontakto si, so zurales vazhno si misto e molkuch butyi. Le niposki inkluzijako respunza akanak kaj Andruna Politikako Ministeriumo si, ba le `aver politiki kaj `aver ministeriumura si. Andel puterde/publikalnone direktoripeski shstruktura horizontalno abhavipe shaj rakhas. Inke apol ande kodo, sar le inshtuticiji pe `ekhavereste si kerde, thaj pasha kado le butyake kruji, respunzaki kruji naj uzhe, hasmisarde si. Ba chi e shstrategija chi iskirisarel, hoj save satatoske hatoshagura soski politiki kerel.”

“Kana `ekhe themesko sherutno ando Ungriko Them trajinde, romen thaj gazhen kade kategorizalil, hoj dulmutane kathe trajinde thaj na dulmutane kathe trajinde manusha, thaj sar bezexa segregregalil len, thaj kade ande phari situacija anel le shavoren, thaj pe kado chi jekh guvermentoske politikusha chi vorbil [...], atunchi shaj gindisaras kodo, hoj naj kasavo guvermentoska decizijaki zor, savi patyal ando Ungriko Them andel romengo egalutnipe.”⁷⁰

3.3. Le planosko nivo

E shstrategija lasha anlizacijaki butyi kerel pa le problemi so majbut butya resen, ba la shstrategijako teksto na kade si iskirime, hoj shajipe te del pa le romenge integracijake pushimatatonge sistemikushno te gindisaren. E akanutni shstrategija vorbil pa konkretni politiki, le pushimata pa punkto pe punkto pasharel, ba mashkar le pushimata chi rodel relacija, hoj sar resen kadal `ekhahes. Zumavel te del varisoske droma pasha intervenciji, ba chi zhanel kadal ando grupo te kidel, hoj horizontalnones te zhanel te vazdel kadal problemi. Sar e dulmutani shstrategija, vi kado abstraktno si, thaj chi zumavel tele te hunavel kaj le problemangi vuna. Naj ande late horizontalno fantazijia, hoj te zhanel te vazdel le bari shstrukturi, so naj `ekh skurto vrama.⁷¹

⁶⁹ Ulicska, Interjuvo le Nacionalnone Romane Inkripeske Punktoske butyarenca pa 2020–2030-Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija

⁷⁰ 11 Romani thaj romenge amaleski organizacija, generalno opinija pa la Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shtartegijako plano

⁷¹ Reprezenori, Interjuvo le nacionalnone le minoritetonge fundamentalnone hakajenge delegtoske butyaresa

"Kade gindisaras, hoj la shtarategijako legmajbaro abhavipe, hoj chi kamel kethane te astarel le diferentni politiki, chi kamel ando vast lel le bare shtrukturi (sar o sityaripe, socialno servizo/slugipe, sastyaripe thaj meshteroske butyarengo sityaripe ect.), chi plankerel le univerzalni socialni servizura te bararel thaj te koordinailil."⁷²

Andej shtrategija si `ekh skurto tablazato pa oxtu lungona vramake resina/celura, ba abhaven andar late e metodologiji, e uzhi koncepcija, thaj o konkretno agorutne resina/celura, save zhanen te zhutin te keren le akciovoske planura thaj fundo zhanen te den le sherutne butyarengo, hoj te zhanen so trubul te resen lenge thaj zhi-kana. 8 problemi somnosaren thaj pasha lende zurales generalni agorutne resina/celura si phandime. Si kasave politiki, kaj zurales but kotoreske problemi si, jekh resin andar o tablazato: "*Mashkar le romane shavora nachona la shkolako kothe mukhipe*", ba chi sikavel, hoj kadi situacija soske phare problemanca si andej relacija, sar le segregaltni shkoli thaj le sityaripesko nivalo, sosko biucho si ande kadi shkola. Shajke, hoj o somnosardo numero zhanen te resen, ba chi vorbisaren pa kado, hoj kadal shavora kothe ashile andel segregalne shkoli thaj hoj biucho nivelo xutyile o sityaripe.

E akanutni shtrategija la Centralnona Shtatistikaki Oficijaka (CSHO) datako kidipesa dikhel, hoj soski lashi sas e dulmutani shtrategija. La CSHO-ake dati hasnina ando avindipe pasha le projektonge vurmi. Ba chi phenel kanchi `aver romane vaj gazhenge civilni oganizaciji, hoj shaj kerenas zhanglimaske rodimata vaj `aver molinimaski metodologija, hoj birigaki, slobodno t`avel kathar e ideologija e shtrategija.

3.4. Lovengo fundo

E shtrategija baro glaso del, hoj te sikavel la dulmutana shtrategijake programura thaj hoj so zhutisarde. Shaj azukarenas, hoj le intervenciji te keren majdur le programonca thaj lovenge zhutipesa. Andej shtrategija thaj ando angluno akciovosko plano chi iskirisaren pa kado, hoj pe sosk resin konkretnones kattyi love si, ba pa kodo, hoj dulmut ande dulmutani shtrategija sode love potyinde avri, aba shaj rakhas infromaciji. O guvermento das avri o angluno akciovosko plano ba bilovenga kalkulacijasa, naj andre kanchi informacija.⁷³

Sosa andar e shtrategija abhavel pe le lovenge fundoski informacija, khonyik chi zhanela te kontrolisarel, hoj le akciovoske planura mishto kerde vaj nichu, vaj, hoj le konkretni bararimaske nevarimatonge love - legmajfeder pe le romengi integracija - rigate shutte vaj nichu.

Le konzorciumoski shtruktura interesno si khere ande la aplikacijaki luma, sosa kon nyerinde (ande kadi situacija le thanutne guvermentura), kas naj profesionalno zhanipe, butivar kade korkores chi zhanen te keren kanchi, kade musaj lenge lashe partneroski relacija, te grizhin `aver organizacijanca, kade andar peska zorako zvoro thaj andar la butyake kurji perdal trubun te den `aver partneronge. Kadal partnerura shaj aven penge inshtitucija, save von inkren opre thaj `avre statoske inshtituciji, vaj civilni vaj khangerenge inshtituciji. Hoj kaske kattyi butyake kruji den perdal, kodo naj sakokaj `ekhforma, ke le thanutni relaciji formazisaren kadal.⁷⁴

"Si kon kothe mukhen e civilno sfera, ke le love andel thanutne guvermentoski shtruktura si, kade te `ekh civilnone organizacijako sherutno ande nasul relacija si le thanutne guvermentosa, atunchi zurales phari si love te mangen pel romane programura. Sakon zhanen, hoj le thanutne romane sherutne thaj le reprezentora, kon civilnone butyanca foglalkozin, ande pengo vast inkrel le deciziji, baripe si len -, ba naj

⁷² Reprezenori, Interjuvo le nacionalnone le minoritetonge fundamentalnone hakajenge delegtoske butyaresa

⁷³ Romagov.hu, [A Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shtrategija 2030 végrehajtásának 2021-2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről](#), 2021.

⁷⁴ SzocOkos, [Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész](#), 2022. februari 16.

nasul kado -, shaj dikhas, hoj le thanutno civilno sektoro kethane si khuvime le thanutne guvermentosa. Kade zurales phari si slobodni civilni organizaciji te `rakhas.⁷⁵

Pasha lende, e shstrategija legmajbutivar pa o FETE program vorbil, ke le zvorura perdal pe FETE bishaven le partneronge. Kadal parnterura legmajfeder khangerengi organizaciji thaj karitativni organizaciji si.⁷⁶ Chi zhanas uzhes te dikhas, hoj kado so jelentil, hoj sar len zhutimaske love le romane gava, thaj hoj sode gava resin kado andar 300 gava.

Pe FETE-ki webrig, ande Magyar Közlöny, thaj ande`kh oficialno ungriko zhurnalo publikalde `ekh guvermentoski kris, so `ekh rig si. Kadi kris pal e nevi romani shstrategijaka butya iskiril. Ba, kado zurales skurto-j, te dikhas kethane andej shstrategija pe FETE sode referenciji si. O dokumentumo vi kodo phenel, hoj pasha 30 thana vi ando *Csörgő*, ando *Monor*, thaj andej *Nagybárkány* avna bararimaske neverimatonge programura. Ba, chi zhanas, hoj sostar -, anda kodo ke roma beshen kothe? -,vaj le `aver 30 thana ande soski relacija si la shstrategijasa.⁷⁷

Le FETE-ki webrig, so ando 2022-to bersh kerde, sikavel, hoj o programo sosko tipusho partnerongi relaciji inkrel. Le FETE-ka kijaki rol si andej shstrategija, ba vazhno si avri te phenas, hoj andar 17 organizaciji, so partnero si, legmajbut khangerenge organizaciji si thaj maskar lende numa 4 organizaciji kerel butyi le romenca. Chi pa `ekh kasavi romani organizacija vaj pa romane amaleski organizacija chi vorbil, save aba dulmut po terepo keren butyi mashkar le roma. Chi inkren mashkar lende chi`ekhe sherutne partneroske.

3.5. Vurmango kontrolisaripe thaj molimaski butyi.

E shstrategija thaj le akciovosko plano baro glaso del pe le differentone ministeriumongi rol, thaj udyankodol molimaske kruji hasnin. O molimasko plano kodo phenel, hoj le ministerumonge ministra ande sako duj bersha raporto trubul andre te den la Andruna Politikake Ministerimoske, thaj andar kadal iskiril `ekh baro raporto le Andruna Poltikako ministeri, so andre del le guvermentoske⁷⁸

Ande anglune akciovosko plano le ministeriumonge sherutne somnosarde si, ba kodol butyake grupura, kon andre sas ande le raportosko iskiripe. Chi kodo chi zhanas, hoj andre kamen te akharen romane profesijake manushen vaj kathar e politika slobodno ogranizaji. Sosa andar e shstrategija abheven le roma, kade nashtig avel `ekh konzultacijako dokumentumo le ministeriumonge, kana fundosaren le butyake grupura, save kontrolisaren le projektonge vurmi.

Chi `ekh dokumentumo chi vorbil pa kodo, hoj soske lovengi kalkulacija si pel projektonge vurmango kontrolisaripe. Zurales vazhno si opre akharen e sama, hoj chi andej shstrategija chi ande anglune akciovosko plano naj konkretnone vramake granyicange planura. Misto le vurmango kontrolisaripe zurales vazhno si vramako punkto te den. Numa kade zhanas te konrolisaras, hoj le shstrategijake akciovosko plano ande lashi vrama, po lasho drom nakhel.

O Nacionalnone Kontaktoske Inkripesko Punkto pa le vramake granyicange planongo abhavipe kodo phende:

“Ande but situacija e vrama biagorutno, numa kodo shaj zhanas, hoj kana kezdisarde. Kado kodo jelentil, hoj keras majdur le programura vaj lasharas len, thaj but aktivitetura andej relacija si univoske bararimaske nevimatonge planonca, save tele la shstrategijako keripe inke nas gata. E shtragija ande kadi

⁷⁵ Reprezentori, interjuvo Szubijektiv Alapítványoske butyarenca.

⁷⁶ SzocOkos, Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész.

⁷⁷ Magyar Közlöny, [A Kormány 1426/2019. \(VII. 26.\) Korm. Határozata az új roma stratégiával \(2019–2030\) összefüggő feladatok meghatározásáról](#), 2021.

⁷⁸ Romagov.hu, A Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030 végrehajtásának 2021–2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről

vrama iskirindam, kana nas amen informaciji pa le europake uniovoske bararimaske nevarimatonge planura, so mashkar 2021 thaj 2027 kamen. Le intervencijange sherutne droma iskirisardam, ba la vramake granyici numa ande akciovoske programonge plankeripe thaj andel operativni programura thaj andel aplikaciji zhanas te das.⁷⁹

La shstrategijako kodo kotor, savo pal vurmi vorbil, kodo iskirisarel: "Tela le programoske vurmako kontrolisaripe khrigal dikhas, hoj le programoske kotora so muvine, thaj palunes dikhas len kethane. Zurales vazhno si amenge, hoj pa sako temi kasave molimaske butya keras save slobodni /independi si." Pasha kado opre hanisarel vi kodol dati so la Centralnona Shtaistikaki Oficija kidel kethane, thaj kadal dati kethane dikhel `aver trendonca thaj dulmutane pilitikake bararimaske nevarimatonna.⁸⁰

Kadi `ekh zurales kompleksno shstruktura si, zurales phari si kethane te kiden le dati, save pa le programoske lashimata vorbin. Vi e shstrategija kodo iskirisarel, hoj perdal trubul te gindisaren `ekh naj buxli, majkoncentralnona shstrategiaki resin, thaj `ekh indikatoroski shstruktura.⁸¹

3.6. Lashardype so shaj azhukaras thaj le programosko opre inkripe

Te keren kade `ekh shstrategija, hoj naj konzultacija, thaj chi lel sama le thanutne situaciji, thaj le profesionalnone manushenge opiniji, atunchi pharo si te keren kasave aktivitetura, save zhutin. Le shstrukturake pushimata, save biuzhe si, problemi zhanen te keren andel zhutimata. Kade ande la shstrategijako relavancijako kotor, ande soste le politiki si iskirime, kanchi chi zhanen te zhutin chachikanes. Shajke, hoj unyi romanenge zhutin kade, ba na o intregone romanipen zhutin, pozitivni lungi paruvimata chi keren kadal zhutimata, ande penga ekonomijaki thaj niposki situacija.⁸² Hoj abhaven le slobodni (independi) kathar le romane thaj le romane ameleske organizacijange glasura thaj lengi participacija, kado na numa kodo jelentil, hoj e shstrategija chi hasnil lenge pinzharimata, zhanimata, tena vi kodo jelentil, hoj le civilnona sferake naj infromacija pa le zhutimaske shajimata. Diferentni lasharimaske imbimata trubul krujal sako politiki. Konkretni problemi trubul kethane te kiden, pasha soste le azhukarde resina/celura trubul te somnosaren. Numa kade zhanen le civilni organizaciji ando kotakto te ushtyen, thaj participacija te keren ando programo. Kade pe saduj rig zuradyonas le manushenga zorake zvorura.

Pa la shstrategijake dokumentumongi analizacija thaj pa le interjuvura kodo si e konkluzija, hoj e legmajbari problema, hoj le shstrategijake resina zurales buxle si, thaj la shstrategijako dokumentumo chi vorbil le sherutne politikango nevaripe.

"Kado kasavo si, sar te kodo phenas, hoj sogodi t'avel lashe, so vi kodo jelentil, hoj, `ekh kasavi agorutni resin nashtig mangas andel numerura, ke naj numerura pal anglune ushtyimata vaj hoj chi zhanas te phenas, hoj so trubul te keras, hoj le numerura majmishto te aven, atunchi chi zhanas te resas amare celura. Kade, hoj naj numerura sosa kalkulacija zhanas te keras, biphares zhanes te phenas, hoj reslam-tar so kamlam, apol naj kade."⁸³

Mashkar kodol zhene kas pushlam, butzhene vorbisarde pa kodo, hoj soske si vazhni le indikatorura. Kana vorbisardam le Romane Kontaktoske Inkripeske Punktosa, atunchi vi

⁷⁹ Ulicska, Interjuvo le Nacionalnone Romane Inkripeske Punktoske butyarenca pa 2020–2030-Ungriko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija

⁸⁰ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 172.rig

⁸¹ Ungriko Guvermento, 166.rig

⁸² Reprezenori, Interjuvo le nacionalnone le minoritetonge fundamentalnone hakajenge delegtoske butyaresa

⁸³ Repreznori, interjuvo Szubijektiv Alapítványoske butyarenca.

ame manglam lendar, so bishade amen `ekh tatyipeski karta⁸⁴ (map) so pa o chorripe thaj niposka inkulzijange problemi si -, so iskirinde andej shstrategija -, hoj kadal sar parudyon. Kadala kartaki resin kodo si, hoj te keren `ekh analizacija pa bersha, hoj sas e lasharipe vaj nichu krujal le problemi.

Le tatyipeski karta (map), kade dichol, hoj lashi pe kodo, hoj le differentni politikake pushimatonge vurmi te zhanel te sikavel, hoj sar pharudyon, `ekh generalno kipo zhanel te del. Ba naj iskirime, hoj sar kidel kethane le dati, thaj naj kasavo sikavipe, so angle zhanel te somnosarel le azhukarde rezultura vaj kodo, hoj mashkar le problemange temi soske relaciji si. But indikatorongo rezuluto ando konteksto trubul te shuven, thaj perdal trubul te dikhen len, hoj chache rezulura resen vaj nichu. Akanak e shstrategija pe la tatyimaska kartako (maposko) `ekhe kotor sikavel, thaj kodo konkluzija phenel, hoj le celura thaj le indikatorura naj zurales `aver, sar majanglal.⁸⁵

La diskriminacijako thaj la segregacijako ciknyaripe andre si ando tablazato la shstrategijake resinanca, ba ande sikavimaski shstruktura naj somnosardime. Le niposki inkluzijake zhutimaske programoske kotora numa zhutin pozitivnones, ba chi foglalkozisaren le niposka shstrukturalnona diskriminacijasa. Misto la shstrategijake programonga anlizacijako abhavipe, misto le programonge vurmake kontrolisaripeko abhavipe, chi zhanas te keras kalkulacija, hoj sar zhutin kadal le romen.⁸⁶

⁸⁴ Nacionalno Romano Kontaktosko Inkripesko Punkto, „Tatyimaski karta“, 2020.

⁸⁵ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 26.rig

⁸⁶ EERC és Rosa Parcs Alapítvány, Közös beadvány Magyarországgal kapcsolatban az Emberi Jogi Tanácshoz, harmadik egyetemes időszakos felülvizsgálati ciklus, a 30. ülészakon (2021. októberi-novemberi) történő megfontolásra, 9.rig

4. HARMONIJA PASHA LE EU-KI ROMANI SHTRATEGIJA

4.1. Le romengi butfalipesko andre sikavipe.

La neve uniovoska shstrategijaki sistema (EU-RSFEIP) so zhutisarel le romen ando egalutnipe, andej participacija, ande niposki inkluzija, baro paruvipe sikavel ande kodo, sar le europake inshtituciji pel romengi inkluzija dikhen. E sama pa ekonomijaki integracija karing le egalutnipe, karing e inkluzija thaj karing e participacija orientalodil. Kade aba na le romen trubul te keren e integracija, tena le Europake Uniovoske themengi butyi si, kade lenge trubul te lasharen le romengi situacija andej inkluzija, ando egalutnipe thaj ande chachi romengi participacija, ande kadal chacho uzho drom trubun te den le romaneghe.⁸⁷ La vurmango kontrolisaripeske mexanizmura pel legmajbut relevantni kotora pashal zhanen te zhutin kaske vazhno-j, hoj shaj dikhen sode mol e butyi, hoj le komunange problemi sar fokusisaren, thaj si lasharime vaj abhaven kodol andar e shtrategija. Chacho-j, hoj e shtrategija dikhel le problemi, ba la analizacijaki butyi naj milno. E shtrategija program-shpecifikushno dikhimasko modo labarel, ba pale chi del kompleksni lasharimaske kiji, referenciji pel kasave pushimata, sar le diferente romane komunange andre cirdipe aktivnones ande hakajengo keripe, andej politika thaj andel inshtitucijango thaj andel niposko aktiviteti.

<i>Shpecifikushno romano grupo</i>	<i>Ando them mujalen pasha lende thaj shpecialnone problemanca maren.</i>	<i>Ande NNZSHH andre si.</i>	<i>Le grupuren resale konkretni celura thaj intervencija</i>
Shavora	Ova	Ova	Ova, ba numa pe le konkretnones somnosarde thana. 1. Kasave familjango chorripe kaj si shavora (na romano shpecifikusho) 2. Sure Start. Majbut Biztoshtone Kezdisaripeske Shavorengo Kher (na romano shpecifikushno, zhikaj 2030 numa 700 shavorenca majbut trubul ando progromo)
Zhuvlya	Ova	Ova	Na
Terne roma	Ova	Ova	Ova, ba na pe sako thana: 1. Mashkar le romane sityimaske majcerra zhene mukhen kothe ternes e shkola. 2. 15-26 bershenge roma majbutzhene sityona majdur andel univerziteta. 3. Majcerra avna kodo zhene mashkar le terne roma, kon chi sityon.

⁸⁷ Europako Komisiono, [A romák egyenlőségének, társadalmi befogadásának és részvételének előmozdítását célzó uniós stratégiai keretrendszer \(2020–2030\)](#), 2020.

Phure roma	Ova	Ova	Na numa le phurenge: 1. Mashkar 15-74 bershenge roma majcerra avna kon biucho nivalo sityon. (kas naj dosta shkola) 2. Mashkar 15-46 bershenge roma majbut majcerra avna bibutyara.
Ashade nasvalipesa trajinde roma	Ova	Na	Na
Nomadickone uniovoske zhene	Na	Na	Na
Na uniovoske zhene	Ova	Na	Na (Anda kodo, ke ukranicka roma numa pala e shstrategija resle ando Ungriko Them)
Bithemeske roma	Na	Na	Na
Romane LGBTQ+ manusa	Ova	Na	Na

Ando opruno tablazato varikattyi resina la shstrategijasa andej relacija si. Numa chi zhanas, hoj te hunavas tele, majmilnes, ande kadal ambrallake kategoriji, atunchi sar pharudyon le numerura. Sosa le majcine kategoriji naj andej relacija kodole indeksone/sikavimatonde, save andej shstrategija si.

E shstrategija primisarel le EU-RSFEIP-ko tradimasko drom, ba le temi zurales generalnones sikavel. Te avri las kodo kotor, so pa la zhuvlyangi sila vorbil, atunchi chi zhanas avri te ginavas hoj le romane zhuvlyan majbut sila resel. Generalnones naj ame dosta informaciji, hoj le romane zhuvlya ande multiplikatno diskriminacija trajon, thaj hoj soski si lengi situacija chachikanes. Na numa ande romani komuna resel len e diskriminacija, tena ando them pe but thaneste. E shstrategija vorbil pa e romani identita, ba na kade vorbil pe leste, sar interseksionalno situacija, kade abhaven kasave programura, save nacharen e diskriminacija thaj o anticiziganizmo.

4.2. Gindsaripe pa le resinako grupo.

Sar aba majopra iskirisardam, e akanutni thaj e dulmutani shstrategija intrego na numa le romen kamen te resel, tena sakones. Le romenca numa `averfales foglalkozisaren ande inkulzivno programosko kotor. E sherutni resin (celo) o chorripe si, thaj hoj nacharen le differenciji mashkar le roma thaj le gazhe. O chorripe thaj le niposko miskisajipe (mobiliteto) si o sherutno indikatoro.⁸⁸ Kade na numa kodi si e problema, hoj le roma majcerra profitura len andar shstrategija, tena hoj avri phangren len andar late.

E shstrategija iskirisarel pa generalno resina (celura), aktivitetura, ba kade dichol, hoj kadal aktivitetura pe nasul thana hasnisaren.

1. E shstrategija le legmajbare politikake temi kaj le respanuzne ministeriumura orientalil, ba chi kamel le majbuxle politikako formazisaripe, sar la shkolako kothe mukhipe, ke chi kamel majopral te vazdel pa 16 bersha pe 18 bersha la shkolaki obligacija. La shstrategijaki resin (celo) si, hoj le shavora perdal pe lungo vrama

⁸⁸ Ungriko Guvermento, Ungricko Nacionalno Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030, 6.rig

ande'kh inkluzivo krujalipe zhanen te sityon majdur, ba abhaven kodo, hoj sar kamen te kosen-tar e segregacija.

2. Az E shtrategija o FETE alosardas peske sherutne partneroske, thaj lenca kamel te lasharel kodole chorre gavenge kompleksni problemi (sar sityaripe, sastyaripe, beshajipe, bibutyaripe), save ande zurales phari, nasul situacija si. Ba andej shtarategija naj kanchi data pa kodo, hoj kattyi romen resen-tar. Kade abhaven le thanutne shpecialni zhutimata, kade numa le sherutne generalni zhutimaske droma si somnosarime.

`Ekhe kasave programoske, ande soste kattyi love si, sar ando FETE, atunchi lashe precizni resina/celura trubun te aven, anda kado, hoj pel programosko agor le agorutne avuciji (resulut) mishto zhanas te dikhas. Nashtig gindisaras kodo, hoj o programo anda kodo resel-tar le romen, ke ande kadal chorre gava trajon legmajbut zhene. Sosa o programo `ekh tereposki butyi si legmajfeder, kade slobodno trubul te avel kathar le khangera.

Le legmajbut roma andel segregatumura trajon, pe kasave thana kaj naj normalno vaj naj kanchi publikalni slugimata, kaj naj socilani butyara, grizharici vaj shavorenghe sastyara. Kadal kasave abhavimata si, save nashtig zhanas te lasharas sityaripesa vaj butyake shajimatonce, kadal regionalnone bararimaske nevarimatonge pushimata.⁸⁹ Kade majmishto shaj dikhas, hoj e shtrategija chi zhanel te resel-tar peske resina, thaj kadal lungones opre te inkren, te chi lasharen kadal generalni problemi ando intrego them. Sar aba majopre iskirisardam, te kamen te keren `ekh lashi shtrategija, atunchi le sherutne pilitikake trubul te glindalil o bararipe, so pala 10 bersha kamen te dikhen.

4.3. Le Uniovoske imbisarimatongo hasnisaripe.

Le uniuvoska referencijaki resin kodo si, hoj le romenga akivnona participacijasa te zhutisarel o egalutnipe thaj o maripe le anticiganizmosa. E referencija phenel, hoj le themenga romana shtrategijake horizontalnones trubul hoj te marel anda o egalutnipe, anda e inkluzija thaj trubul te mudarel e diskriminacija thaj o anticiganizmo.⁹⁰

Le romane profesionalnone manushengo abhavipe thaj ande akanutne Civilnone Monitorigno reporto aba butivar phendam kado mashkarthemutno mondato: "kanchi pa amende biamen", ba pasha kado vazhno si te vorbisaras vi pa kodo, hoj sar primisaren le romen ando Ungriko Them, sosa kado formazinel la shtrategijake zhutimaske imbisarimata thaj hoj kodo ando resin resle vaj na.

Vazhno-j, hoj le gazhe, sar dikhen pe roma: primisaren len, zhutisaren len, vaj nasulenge inkren len. Le programura na numa ande kodolenge trajonde resen, kon andel celosko grupo si, tena pe lende perdal efektivnones resen `avere manushen, familijan, le sorrone gaven, thaj pe kadal perdal paruvipe keren vi ando intrego them, ando socialno krujalipe, pe majbut gradichura perdal. Kadal butya numa kade shaj te alyaren, te pinzharas vi o baro krujalipe, ande soste keren len, hoj kodo inkluzivno, vaj na.⁹¹

Mashkar le imbisarimata horizontalnones iskirisaren andej shtrategija, numa pa LGBTQ komuna chi vorbisaren kanchi. Ba kadal imbisarimata numa sar referenciji si iskirime. Konkretni planura chi rakhas andel dokumentumura, save marel la diskriminacijasa, anticiganizmosa, participacijasa, thaj egalutnipesa, thaj pa soste zhanasas te kereas molimaski butyi. Zurales uzho-j, hoj e shtrategija aba angla le uniovoski referencija sas, kana avri dine le referenciji, le shtrategija ando paluno plankerimasko fazisho sas. Konkretno shstruktura trubusardasas te keren, hoj andar soste te tordyol kethane kadi shtrategija, thaj soske kotora t'avel ande late. Ando Ungriko Them pale trubusardas te

⁸⁹ SzocOkos, Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész

⁹⁰ [A Tanács ajánlása \(2021. márciusi 12.\) a romák közötti egyenlőségről, társadalmi befojadásról és részvételről 2021/C 93/01](#), Pub. L. 2021/C 93/01 (2021).

⁹¹ SzocOkos, Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész.

dikhen kadal programura thaj andre trubusardasas te suven kadal referenciji so o EU das, ba kado na kade pecisardas.⁹²

Pasha le paruvimata chacho politikano kamipe trubul, ba zhi-kana chi maren la diskriminacijasas thaj anticiganizmosa, chi avla chache paruvimata. Zurales vazhno si avri te phenas, hoj o akanutno guvermento opre inkrel kadi situacija, kana le politikusha vaj o Orban Viktor vorbil pa le romen kade, hoj agresorura si (kasavi sas le *gyöngyöspataki* situacija). Ba vi kodo nasul si, kana kade vorbin pa le roma sar le migrantura. Kadal nasul hatyarimata den le romenge thaj vi le gazhenge, thaj zuraren andel niposki shtrukura kodol kategorija, hoj "Ame" thaj "Von".

⁹² Reprezentori, interjuvo Szubijektív Alapítványoske butyarenca.

5. MAJBUT KONKLUZIJI

Sar aba phendam, ando angluno kotor ando Ungriko Them majnasul si e manushikane hakejeski thaj egalutnipeski situacija. Pasha `ekha kasava situacijako hatyaripe zuales vazhno si ande`kh kasava shstrategijaki analizacija. Le EU-RSFEIP-ko imbisaripe kodo iskirisarel le themenge, hoj kasavi antidiskriminacijake politiki te keren, pa soste lashi analizacijaki butyi zhanen te keren, hoj le romengi diverzija / turckonipe avucija te avel. Ba le akanutne politikane khelimata thaj le thanutne intervenciji rumusaren kadol imbisarimata.

5.1. Majcerra manushikane ferisaripeske inshtituciji thaj antidiskriminacijake programosko kikedelipe

Zhi-kaj 2020 decemberii 30-to ando Ungriko Them la egalutnipesa duj organizaciji foglalkozindas: o Egyenlő Bánásmód Hatóság thaj o Fundamentalnone Hakajengo Delegato (ombushmano)⁹³ kerdas butyi. Ando 2020-to bersh kodo deciziji andas o parlamento, hoj le Egyenlő Bánásmód Hatóságoski butyi le Fundamenalnone Hakajengo Delegato te kerel majdur. Kadi deciziji kade andas, ke o Jekhetanipeske Niposki Organizacija kodo manglas kathar Ungriko Them, hoj te kerel nevi akreditacija, kaj le Fundamentalnone Hakajengo Delegato. Anda kodo mangen kadi akreditacija, ke chi mujarde ande paluni vrama pasha sako manushikane hakejenge problemi. O Europake Beshajipesko manushikane hakajengo delegato kade dikhel, hoj ando Ungriko Them le manushikane hakajengi shtukturako nevaripe dar del, ke pushimata kerdyol pa kodo, hoj soske slobondo si kadi nevi shstruktura. Pasha kodo abhavel vi le niposki konzultacija.⁹⁴ Kade le marginalizalnone gruposki situacija, sar le romane masnushengo egalutnipe, majpharo avilas. O ECRI-ko panzhtone monitorosko raporto pa kodo vorbil, hoj kasave marginalizalni grupura, sar le roma, le bibolde, e LGBTQ komuna, le migrantura thaj le nashade, kade shaj hatyaren pen butzhene, hoj kasavi retorika⁹⁵ hasnisaren, ande late cinyaren len andel statoske inshtituciji, organizaciji, kade legitimacija den, hoj le manushengi intolerencija majzurali t`avel. Kana le *gyöngyöspataki* situacija sas, pe le but pinzharde manusha perdal pe peske vorbisaripesa zurarde e diskriminacija, karing le romane familiji thaj shavora. Thaj pasha kodo mujarde, hoj naj gindo la segregacijasa. Le roma thaj o shingalipe chi patyan ande `ekhavreste. O shingalipe butivar somanosarel le romen cina bezexake aktivitetonca.⁹⁶ Le hakajengo zhutipe, so le romenge den, naj lasho, ke kodol zhutora (hakajara), kas o stato del pasha le roma, chi mujaren pasha lende mishto. Butivar chi den (dosta) informaciji thaj chi ushtyen ando kontakto kodole zhenenca, kas trubul te zhutisaren lenge. Mashkar le roma butzhene chi zhanen te potyinen penge privatno zhutores. Kade korkore ashile peske problemanca. Kade le roma chi patyan ande Mujalipeski shstruktura.⁹⁷ Apol sas unyi situacija, kana phende o Mujalipe, hoj le romen diskriminacija reslas, kana le romane zhuvlyange chi dine normalno zhutipe andel nasvalenge khera. O stato chi ande kadi situacija chi das zhutipe le romenge, thaj kado nasul praktisaripe andel vi `avre nasvalenge khera si ando Ungriko Them.

⁹³ [Magyarország Alapvető Jogok Biztosának Hivatala](#), Bianavaki webbrig, tele pherdime: 2022. majushi 9.

⁹⁴ [A biztos sürgeti a magyar parlamentet, hogy halassza el a szavazást olyan törvénytervezetekről, amelyek elfogadása messzemenően káros hatással lesz az emberi jogokra az országban](#), Emberi Jogi Biztos, tele pherdime: 2022. majushi 9.

⁹⁵ *A Rassizmo thaj Intolerencija Europako Komisiono (ECRI), ECRI-jelentés Magyarországról (ötödik megfigyelési ciklus)*, 2015. juniushi 9., 21.rig

⁹⁶ *A Társaság a Szabadságjogokért thaj a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, Civilnone organizacijako kethano andre bishado dokumentumo Univerzalno Ciklikalno Verifikacija pasha 3. ciklusho, ande soste vuramgo konrolisaripeske informaciji si pa Unrigikona Univerzalnona Ciklikalnona Verifikacijaka butyake gruposke dulmutane raportura.*

⁹⁷ Társaság a Szabadságjogokért thaj Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők, 13.rig

5.2. Maripe le ungrikona civilnona sferasa - biuche lovengi kalkulacija andel civilni organizacija.

O Orbanesko governmento kathar 2016 direktno pharimata kerel le manushikane hajkhenge ferisaripeske aktivistonge thaj le civilnone organizacijange la administracijasa, thaj chi den lenge zhutimaske love. Ando 2016-to thaj 2017-to bersh kasava maripeska retorikasa vorbinde pa Társaság a Szabadságjogokért, pa o Magyar Helsinki Bizottság thaj pa Transparency International Magyarország, so kodo hatyaripe das, hoj kadal organizaciji avri trubul te shilaven⁹⁸ andar o Ungriko Them. Ando 2017-to bersh kasave kris ande, so phendas kodo regula, hoj te lel 'ekh organizacija 'averthemeske zhutimaske love, atunchi pe'kh publikalno lishta trubul te iskirisaren len. Kadala regulasa nasul kipo kamenas te farbon pa kadal organizaciji. Ando 2020-to bersh la Europake Uniovosko Mujalipe kodi deciziji andas, hoj kadi kris azbal le uniovoske hakaja. Ando 2021-to bersh la Europako Unio kodo manglas Ungrikone Themestar, hoj te agorisarel andre le hakjajesko azbajipe. Le civilni organizacija kodo phenen, hoj chi avla lashi le e guvermentoski rekciya.⁹⁹ E situacija chi sikavel lasharipe, thaj o governmento ando avindipe majzurales kamel te regulisarel e civilno sfera. Ando 2021-to bersh ando aprilishi 19 o Civilni Organizacijako Konzorciumo (NGO) pe pengi dar vorbisarde misto e nevi kris, savi kodo iskirisarel, hoj kasave civilnone organizacijange, save formazisaren o kethano gindisaripe, kodolenge kathar 20 milliovera forintura (55 mijji eurovura) raporto trubul te keren ando sako bersh, pa peski lovengi situacija le Statoska Audicijaka Oficijake. Kadi situacija slobodija del le Statoska Audicijaka Oficijake, hoj selektivnonas te kerel kontrolisaripe.¹⁰⁰

5.3. LGBTQ komunake hakjenge shingaripe, pa le romane LGBTQ manusha chi isirisaren andej shstrategija.

O EU-RSFEIP sama lel, hoj le 'aver etnikalni identita sar boldel - formazinel - le indentitange 'aver dimenziji, thaj hoj kadal hamisarde identiti, soska diskriminacijake pharimata zhanen te keren. O EU-RSFEIP vazhnoske inkrel, hoj le uniovoske themenge interseksionalni metodushura trubun te labaren, thaj musaj te glindalin le romipesko turckonipe. Le kasave interseksionalnone metodushonge trubul sama te len, sar e LGBTQ komuna, hoj von so hatyaren pen thaj so gindisaren. Misto le dushmanoska politikako krujalipe thaj le neve krisa, e LMBTQ komuna legmajfeder le multiplikalnona diskriminacijasa trajinde masnusha, sar e romani LMBTQ komuna chi zhanel slobodnonas te praktisarel pengi identita. Kade e shatstrategija chi kamel te foglalkozisarel la mutpilkalnona diskriminacijange pushimatonce, kade chi le LGBTQ manushenca. Kasave krisa save chi mukhel, hoj majterne, sar 18 bershenge manusha te sikaven kadal 'averimata thaj pasha kado vi 'aver krujalipeske retoriki legmajfeder zhanen te pizden, hoj nashtig mujaren pasha e LGBTQ komuna.

Ande le manushikane hakajeska butyaki kruja, so o governmento fundosardas, akanak si vi LGBTQ butyako grupo, so ande'kh bersh barem dujvar maladyol. Ba le niposke imbisarimata daba las sama ande kadi kruja. Naj kooperacija mashkar o guvermeto thaj le romane LGBTQ organizaciji. Sosa naj kasave politiki so pe le romane LGBTQ manushen fokusisaren, ke la politikako krujalipe bares homofobo thaj transgenderfobo si¹⁰¹. Zurales vazhno si, hoj ando Ungriko Them chi pecindas, hoj o governmento chi

⁹⁸ ERRC thaj Rose Parcs Alapítvány ketheno andre bishado dokumentumo pa o Ungriko Them kaj Le Manushikane Hakjajesko Komisiono, trintona univerzalnona verifikacijako period. pe 31-to beshajipesko perido (2021 oktoberi-novemberii) 21. rig

⁹⁹ EERC thaj Rosa Parcs Alapítvány, 21-22.rig

¹⁰⁰ Franziska Tschinderle, [A Dark Day for LGBTI Rights in Hungary. Leading to Calls for Urgent EU Action – CIVICUS – Tracking Conditions for Citizen Action](#) (Sötét nap az LMBTI jogok szempontjából Magyarországon, amely sürgős uniós fellépésre szólít fel – CIVICUS – Az állampolgári fellépés feltételeinek nyomon követése), 2021. aprilishi 8.

¹⁰¹ Ara Art, [The Roma LGBTIQ Minority and Its Status in Selected EU Countries \(CZ, SK AND HU\)](#). (A roma LMBTIQ kisebbség és helyzete a kiválasztott uniós országokban – CZ, SK és HU.) (AraArt, 2021).

kerdas but butya mashkar le genderosko egalutnipe. Kodo shaj phenas, hoj o guvermento misto le genderosko egalutnipe parudas la familijaki politika. Kade misto le genderonge egalutnipeske celura demografijake resina si.¹⁰²

¹⁰² Andrea Krizsan és Conny Roggeband, editosardas:., [*Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A Comparative Agenda. \(A gender terület demokratikus hanyatlása Közép- és Kelet-Európában. Összehasonlító menetrend\)*](#). (Mashkarutno Europako Univeristeto, 2019), 83.rig

6. KONLUZIJA THAJ IMBISARIMATA

Sarso e shtrategija - nais devleske - sama lel o anticiganizmo, sar le ungrikone romane grupongi interseksionalno nasul situacija, sar sherutni problema, vi inke daba foglalkozil la strukturalnona diskriminacijasa. Pa e intrego shtartagija kodo shaj phenas, hoj mishto sama lel le problemi, pal punktoste pel punktoste identifikacija kerel pa sektoronge problemi, ba chi zanel horizontalnones te lasharen kadal, thaj chi zumavel politikano pizdipe te kerel, hoj paruvimata te pecisarel andel politikane shtrukturi. E shtrategija thaj o angluno akciovosko plano chi del le politikake zonange thaj le programonge vramake granyici, indikatorura, le lovengi kalkulacija phares shaj alyaras ande lende. Pel romane zhuvlya thaj po ternipe majmishto fokusisarel e shtrategija, ba o plano intregones avri phandel e LGBTQ komuna. Misto kodo, hoj le romane civilno sfera thaj lenge zhutisarde organizaciji zuraren, majfeder zurarel e shtrategija dulmutane relaciji thaj le khangerenge organizaciji zurarel.

Imbisarimata/ referenciji le ungrikone guvermentoske:

1. La UNNZHSH-ake romane shtrategijako kotor thaj kodoleske akciovoske planura pasha le dulmutane mexanizmura le romane thaj romane amaleske politikalnones slobodnone organizacijanca trubul te formazisaren, pasha chachi konzultacija ande kethane butyake grupura.
2. Le konzultacijange vramake granyici thaj le akciovoske planonge chachikanes uzhoske trubul te aven, ba so zurales vazhno si, hoj t'avel chacho dialogo mashkar o guvermento, hatoshagura, professionalnone manusha thaj e civilno sfera. Partnerosko dialogo trubul, ande soste le decizij kethane anen, ande sako kruji andar soste kethane tordyol o intrego shtrategija.
3. Kathar le khangera slobdno romane thaj romane amaleske civilni organizacijange egalutno shajipe trubul te den andel programoske vurmango kontrolisaripe, ande la butyake fazishura thaj ande molimaski butyi.
4. La shtartegijake opre trubul te pinzharen, hoj o "roma" alav `ekh kolektivno identiteta vorbil, ande soste `aver grupura andre si. Kade la participacijake trubul te glindalin le romengo `averfalipe.
5. La shtrategijaki akanutni shtruktura, savi andel kotora si perdal trubul te formazisaren pe'kh majhorizontalnoske thaj majsistemikushones majcentralnoske, hoj sako ginavari thaj le partnerura mishto shaj hatyaren le interseksionalni problemi, thaj mashkar politikake zonange relaciji thaj kodol intervenciji, save pasha kadal shaj phangras.
6. La shtrategijange majbut trubul te avel, sar niposka inkluzijako angluno dukumentumo. Vazhno si, hoj e shib, so hasnisaren ando dukumentumo, na t'avel kasavo, so numa `ekh generalno problemanga analizijako kipo del. `Ekh "chachi shib" trubul, savi konkretnones andre zanel te sikavel le problemi, kade hoj glindalel le guvermentosko politikalno prtaktisaripe thaj le krisa.
7. La shtrategijake konkretni resina (celura) trubul te sikavel pa majbara socilanona stukturako nevaripe thaj, hoj sar kamel kadal kethane te phangren, anda kodo, hoj le akciovoske planonge intervenciji na pe nasul drom zhan perdal vash le generalnona socilapolitikake mexanizmura thaj problemi.
8. Pe la politikake zoni kodol problemi so po lashripe azhukaren, le lasharimaske planonge ande peste trubul te phiraven le konkretni intervenciji thaj pasha lende indikatorura trubul te phangren. Kadal problema so po lasharipe azhukaren thaj le itervenciji so pasha lende si phandime uzhe trubul te aven

sakoneske kon ginavel, hoj uzhes zhanen te dikhen, hoj e shstrategija so kerela perdal pel akcivoske planura le intervenciji.

9. Hoj kabor lasharipe kaman te resen vi andel numarura trubul te somnosaren. Kado ande sako politikake kategoriji trubul te somnosaren. Kado shajipe del le civilnona sferake thaj vi le guvermentoske, hoj perdal zhenen te dikhen, hoj sar zhal pe pesko drom e shstrategija thaj hoj zhanel vaj chi zhanel te resel kodol resina (celura) so avri somnosarde.
10. Le lovengi kalkulacija uzhi trubul te avel avel andej shstrategija, hoj sakon perdal zhanel te dikhel la. Vi ande la shstrategijake aktivitetoske planonge dokumentumura.
11. La shstrategijake programoske kotoreske aplikacijajnge motivacija trubul te den pasha e rasa /vershenyo.
12. Sako shstrategijake programoske kontrolisarimata pasha kodol referenciji trubul te keren save la Europako Beshajipe thaj e civilno sfera den. Kodol programura pa soste avri phende, hoj chi zhutil le niposki inkluzija, e participacija, thaj o egalutnipe trubul te nevaren vaj kosen.
13. La neva shstrategijake pe sako politikako nivalo uzhe aktivitetoske planura trubun te keren, hoj tele marel o anticiganizmo thaj kasave resina trubul te alosaren savengo rezultura andel numerura zhanas te dikhas. Le aktivitetonge save maren le anticiganizmosa trubul, hoj faglalkozisaren kodola politikana retorikasa so andre melyarel le romen thaj nasul kipo del pa lende.
14. La shstrategijake `ekha kasava slobondona dokumentumoske trubul te avel savi uzhes andre zhanel te sikavel kodole niposke problemi so phrimata kerel ande niposki inkluzija. Kado ande peste phiravel le guvermentoski akanutni diskriminativno retorika thaj le politushongi xolyimaski komunikacija so generalnonos hasnisaren. Pasha kadal la shstrategijake informacijasa trubul te del pa sako kasave deciziji so azban le manushikane hakaja.

ZVORURA THAJ ZHANGLIMASKI LITERATURA

Az interjuvoski lishta

Az RGDTS Nonprofit Kft. angluno reprezentori – Zoomosko maladyipe

Az RGDTS Nonprofit Kft. dujto reprezentori – Zoomosko maladyipe

A Romaversitas Alapítványosko reprezentori– Zoomosko maladyipe

A Szubjektív Értékek Alapítványosko reprezentori– Zoomosko maladyipe

Az UCCU Roma Informális Oktatási Alapítványosko reprezentori– Zoomosko maladyipe

A Diverz Ifjúsági Hálózat (Diverse Youth Network) reprezentori – Zoomosko maladyipe

Az 1Magyarország kezdeményezésesko reprezentori– Zoomosko maladyipe

La Centralnona Shtatistikaka Oficijako reprezentori– Zoomosko maladyipe

A Magyar Máltai Szeretetszolgálatesko reprezentori – personalo maladyipe

Nacionalnone Romane Kontaktoske Inkripeske Punktosko reprezentori – Zoomosko maladyipe

Nacionalnone Niposka Integracijako Sekretaroko reprezentori – Zoomosko maladyipe

Le Minoritetongo ombudsmanongo reprezentori– Zoomosko maladyipe

Sherutne politikalne dokumentumura thaj raportura

11 Romane thaj romane ameleske organizaciji, Genralno Opinija pa Ungrikona Nacionalnona Niposka Zhutimaska Shstrategijako plano, 2021.

<https://drive.google.com/file/d/1QFiRHFafZmfgoX94tqNLXSF28z20Ohdh/view?fbclid=IwAR1xsvJqUA0V0wRBHPoajt-DxN3PZWwS8YSIrPBKsMETqwtAZLmhpKWJtTY>

Legislation Adopted Abolishing the Equal Treatment Authority and Transferring Its Tasks to the Ombudsman, 2021. februari 10. <https://www.equalitylaw.eu/downloads/5345-hungary-legislation-adopted-abolishing-the-equal-treatment-authority-andtransferring-its-tasks-to-the-ombudsman-126-kb>

Antirassizmosko thaj antintolerancijako Euroapako Komisiono (ECRI). ECRI-jelentés Magyarországról (ötödik ellenőrzési ciklus), 2015. júniushi 9. <https://rm.coe.int/fifth-report-on-hungary/16808b57e8>

A Tanács ajánlása (2021. marciushi 12.) a romák közötti egyenlőségről, társadalmi befogadásról és részvételről 2021/C 93/01, Pub. L. No. 2021/C 93/01) (2021). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:JOC_2021_093_R_0001

Albert Fruzsina, ESPN Thematic Report on In-Work Poverty Hungary. Edited by European Commission ESPN, 2019.

Andrea Krizsan és Conny Roggeband, szerk. Gendering Democratic Backsliding in Central and Eastern Europe. A Comparative Agenda. Mashkarutno Europako Univerzitetu, 2019 <https://cps.ceu.edu/publications/books/gendering-democratic-backsliding-central-and-eastern-europe-comparative-agenda>

Ara Art, The Roma LGBTIQ Minority and Its Status in Selected EU Countries (CZ, SK AND HU). Ara Art, 2021. <https://www.araart.cz/getmedia/aa98f044-06a5-45c5-bf79-3a82c2a32776/ARA-ART-analyticka-zprava-A4-V1-korektura.pdf>

Báthory Róbert, *Civilek: A Kormány Romastratégiája Csak Alibi Az Unió Pénzcsapokhoz. Szabad Európa*. Telephirdetés: 2022. május 8. <https://www.szabadeuropa.hu/a/a-valodi-civilek-szerint-csak-alibi-a-kormany-romastrategiaja-az-unios-penzcsapokhoz/31198837.html>

Andruna Politikako Ministerio, Ungariko Them, Emerging Settlements/ FETE, 2019. https://fete.hu/wp-content/uploads/2022/04/felzarkozo-telepulesek_angol_BM.pdf

Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/hungary/>

Civilizáció, Nyílt Levél a Társadalmi Egyeztetésről Dr. Ágostházy Szabolcs Európai Unió Fejlesztésekért Felelős Államtitkár Részére, Telephirdetés: 2022. május 8. <https://civilizacio.net/hu/hirek-jegyzetek/nyilt-levl-a-trsadalmi-dr-gosthzy-szabolcseurpai-unis-fejlesztsekr-telel-llamtitkr-rszre>

Civilizáció. Civilizáció: coalition-building to fight back against government attacks on civil society. <https://civilizacio.net/en/news-blog/civilizci-coalition-building-to-fight-back-against-government-attacks-on-civil-society>

Cristina-Ioana Dragomir, Andrew Ryder, Marius Taba és Nidhi Trehan. *Romani Communities and Transformative Change; A New Social Europe' Human Rights Review* 23, 1. numero (2022. márciusi): 159–61 <https://doi.org/10.1007/s12142-022-00658-0>

Djordje Jovanović, Robert Kushen és Ostalinda Maya Ovalle, eds. *Life Sentence: Romani Children in Institutional Care*. Budapest: ERRC, 2011

EERC és a Rosa Parcs Alapítvány. Joint Submission Concerning Hungary To the Human Rights Council, Third Universal Periodic Review Cycle, for Consideration at the 30th Session (October–November 2021) http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/5296_file1_hungary-upr-march-2021.pdf

Egalipe. Telephirdetés: 2022. május 29. <https://www.egalipe.hu/>

ELTE. Előítéletek kontra empátia. ppk.elte.hu. Telephirdetés: 2022. április 24. <https://www.ppk.elte.hu/eloteletek-kontra-empatia>

Commissioner Urges Hungary's Parliament to Postpone the Vote on Draft Bills That, If Adopted, Will Have Far-Reaching Adverse Effects on Human Rights in the Country. Telephirdetés: 2022. május 9. https://www.coe.int/en/web/commissioner/view/-/asset_publisher/ugj3i6qSEkhZ/content/commissioner-urges-hungary-s-parliament-to-postpone-the-vote-on-draft-bills-that-if-adopted-will-have-far-reaching-adverse-effects-on-human-rights-in-

Euronews. The Silence over Orbán's Anti-Roma Rhetoric Shames the EU | View 2020. június 17. <https://www.euronews.com/2020/06/17/european-leaders-silence-over-orban-s-anti-roma-rhetoric-shames-the-eu-view>

Europako Komisio. Le romengo egalutnipe, nipski inkuzija thaj e participacija zhutisardi shtuktura (2020–2030), 2020 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0620&qid=1615293880380>

Europako Komisio. Le egalutnipeski unija: EU -ki romengi shstrategija anda egalutnipe, anda le nipski inkluzija thaj anda e participacija 2020–2030 periodo (2020) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0620&qid=1615293880380>

Europako Parlamento. The Impact of the Coronavirus Crisis on Roma and Travellers (A koronavírus-válság hatása a romákra és a vándorló életmódot folytatókra), 2021. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690524/EPRS_ATA\(2021\)690524_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2021/690524/EPRS_ATA(2021)690524_EN.pdf)

Europako Romane Hakajenge Centro. Director of segregated Gyöngyöspata school must not get away with assaulting a 12-year-old Romani boy. Európa Romane Hakanengo Centro, 2020. majushi. Magyarország <http://www.errc.org/news/director-of-segregated-gyongyospata-school-must-not-get-away-with-assaulting-a-12-year-old-romani-boy>

Freedom House. Ungriko Them: tranzitni thema 2022 themesko raporto. Tele pherdime: 2022. majushi 8. <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2022>

Hungler Sára thaj Kende Ágnes. Diverting Welfare Paths: Ethnicisation of Unemployment and Public Work in Hungary E-Cadernos CES, no. 35. szám (2021. júniushi 15.) <https://doi.org/10.4000/eces.6299>

Idetartozunk Egyesület thaj a Minority Rights Group Europe. Ungriko Them UPR-ko raporto– 39. beshajipesko periodo, 2021 https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2021/10/UPR39_Hungary_MRG-Idetartozunk_Roma_2021.pdf

Kallai Péter. ECMI Minorities Blog. How to Lose (the Almost) Guaranteed Representation – Recent Developments Concerning Roma Parliamentary Representation in Hungary (ECMI Kisebbségek blog. Hogyan veszíthetjük el a (majdnem) garantált képviselést – A magyarországi roma parlamenti képviseléssel kapcsolatos legújabb fejlemények), 2022. marciushi 11. <https://www.ecmi.de/infochannel/detail/ecmi-minorities-blog-how-to-lose-the-almost-guaranteed-representation-recent-developments-concerning-roma-parliamentary-representation-in-hungary>

Reprezentori, Interjuvo a nacionalnone fundamentalnone hakajenge delegaltoske butyaresa, 2022. aprilishi 5.

Reprezentori, interjuvo a Romaversitasoske butyaresa, 2022. majushi 1.

Reprezentori, interjuvo a Szubjektív Értékek Alapítványoske butyaresa, 2022. aprilishi.

Keresztes-Takács Orsolya. Roma Fiatalok Etnikai Identitása És Önértékelése egy Kérdőívés Kutatás Tükrében. Magyar Valóság, 2017, 17. o.

Kertesi Gábor és Kézdi Gábor. A Roma Fiatalok Esélyei És Az Iskolarendszer Egyenlőtlenség. BWP 20. kötet. Budapest: MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet, 2016. <http://www.econ.core.hu/file/download/bwp/bwp1603.pdf>

Kovács Katalin. Advancing Marginalisation of Roma and Forms of Segregation in East Central Europe (A romák marginalizációjának és a szegregáció formáinak előretörése Kelet-Közép-Európában). Local Economy 30, 7. szám (2015. novemberi 1.): 783-799. o. <https://doi.org/10.1177/0269094215601812>

Központi Statisztikai Hivatal. Súlyos Anyagi Deprivációban Élők Aránya Nem, Korcsoport, Iskolai Végzettség, Gazdasági Aktivitás, Háztartástípus Szerint., 2021 https://www.ksh.hu/stadat_files/ele/hu/ele0005.html

Magyar Helsinki Bizottság, Nagyon rossz lépés az Egyenlő Bánásmód Hatóság beolvasztása az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába, 2020. novemberi 25. <https://helsinki.hu/nagyon-rossz-lepes-az-egyenlo-banasmod-hatosag-beolvasztasa-az-alapveto-jogok-biztosanak-hivatalaba/>

Magyar kormány. Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030. Magyarország Belügyminisztériuma, 2021 <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/mntfs2030.pdf>

Magyar Közlöny. A Kormány 1426/2019. (VII. 26.) Korm. Határozata Az Új Roma Stratégiával (2019–2030) Összefüggő Feladatok Meghatározásáról, 2021 <https://fete.hu/wp-content/uploads/2021/03/14262019.-VII.-26.-Korm.-hatarozat.pdf>

Magyarország Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, Tele pherdime: 2022. majushi 9. <https://www.ajbh.hu/web/ajbh-en/about-the-office>

Ungriko Guvermento, editosardas: A Kormány 1619/2021. (IX. 3.) Korm. határozata a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának a 2021–2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről. eGov Hírlevél (blog), 2021. szeptemberi 5. <https://hirlevel.egov.hu/2021/09/05/a-kormany-1619-2021-ix-3-korm-hatarozata-a-magyar-nemzeti-tarsadalmi-felzarkozasi-strategia-2030-vegrehajtasanak-a-2021-2024-ekere-szolo-kormanyzati-intezkedesi-terverol/>

Marek Hojsik, Georgeta Munteanu thaj Violetta Zentai. From The Shadow to the Limelight – The Value of Civil Society Policy Monitoring Knowledge in Roma Equality Struggles (Az árnyékból a rivaldafénybe – A civil társadalom szakpolitikai monitoring ismereteinek értéke a roma egyenjogúságért folytatott küzdelmében. Center for Policy Studies és a Democracy Insitute, 2022 <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/publication/3326/cps-book-shadow-limelight-2022.pdf>

Molnár László és Bukovszky Bálint, 2010, Óta Nem Csökkentek a Jövedelmi Különbségek Magyarországon. GKI Gazdaságkutató Zrt. Tele pherdime: 2022. majushi 8. <https://www.gki.hu/wp-content/uploads/2021/02/A-magyar-lakossag-jovedelem-elozlasa.pdf>

Neményi Mária, Ságvári Bence és Tardso Katalin, A Diszkrimináció Személyes És Társadalmi Észlelése És Az Egyenlő Bánásmóddal Kapcsolatos Jogtudatosság. Magyar Egyenlő Bánásmód Hatóság, 2019 http://real.mtak.hu/104962/1/EBH_2019_FINAL_20191208_HU_vegles.pdf

(GANHRI). Report and Recommendations of the Session of the Sub-Committee on Accreditation (SCA) 14-18 October 2019 (SCA) <https://ganhri.org/wp-content/uploads/2021/03/SCA-Report-October-2019-English.pdf>

Nacionalno Romano Kotaktosko Ikripesko Punkto, „tatyimaski karta”, 2020.

Nacionalno Romano Kotaktosko Ikripesko Punkto. UNNZSHS 2020–2030 – Konzultacijako Excelesko tablazato, 2022.

Pénzes János, Tátrai Patrik thaj Pásztor István Zoltán. A Roma Néesség Területi Megoszlásának Változása Magyarországon Az Elmúlt Évtizedekben. Debreceni Egyetem, 2018 <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/terstat/2018/01/ts580101.pdf>

Phiren Amenca, I AM NOT YOUR GYPSY! Youth Speaking up against Antigypsyism (NEM VAGYOK A CIGÁNYOD! Alliance against Antigypsyism, 2021.

Reuters. Le ungriko minetritetura bishaven kodo retorika savi pa le migrantura hasnisaren, 2015. oktoberi 1., europake nevimatonge sekcija. <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-hungary-roma-idUSKCN0RV43E20151001>

Roma Oktatási Alap. Changes in Hungary’s Public Education Act Hurt Disadvantaged Roma Children and Youth Roma Education Fund (blog), 2016. szeptemberi 9. <https://www.romaeducationfund.org/changes-in-hungarys-public-education-act-hurt-disadvantaged-roma-children-and-youth/>

Romagov. Tele pherdime: 2022. majushi 9. <https://romagov.hu/>

Romagov.hu. Ungriko Nacionalo Niposki Zhutimaski Shstrategija 2030 akcivoske planura mashkar 2021–2024, 2021 https://romagov.hu/wp-content/uploads/2021/11/1619_2021-IX3_Korm-hat_Int-terv-21-24.pdf

Romaversitas, Ungriko Them – Romaversitasosko andre bishado dokumentumo kaj Nacijango Kethanipe pasha periodosko verifikacija, 2021. marciushi 23.

Spitálszky Andrea, Roma in the Republic of Serbia and Hungary: The Challenges of Discrimination – A Comparative Report Minority Rights Group Europe (MRGE), 2021. márciusi https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2021/03/MRG_Brief_RomaComp_EN_Mar21_E.pdf

SzocOkos. Egyházi Térnyerés a Szociális Ágazatban, 2011. novemberi 11. <https://tamogatoweb.hu/egyhazi-ternyeres-a-szocialis-agazatban/>

SzocOkos. Szegregációtól a Felzárkózásig – IV. Rész, 2022. februári 16. <https://tamogatoweb.hu/szegregaciotol-a-felzarkozasig-iv-resz/>

SzocOkos. Szubjektív: Halászati És Szociális Kérdésekről... SzocOkos, 2021. márciusi 8. <https://tamogatoweb.hu/szubjektiv-halaszati-es-szocialis-kerdesekrol/>

Társaság a Szabadságjogokért és a Bódva-völgyi Közéleti Roma Nők Joint Submission to the 3rd Cycle of the Universal Periodic Review by Civil Society Organizations Containing Follow-Up Information on the Previous Reports of the Working Group on the Universal Periodic Review of Hungary Tasz.hu, 2021. márciusi 8. https://tasz.hu/a/img/Roma_UPR_2021.pdf

The Norwich Radical. Blighted Lives: Romani Children In State Care (Meggyalázott életek: The Norwich Radical (blog), 2021. márciusi 5. <https://thenorwichradical.com/2021/03/05/blighted-lives-romani-children-state-care/>

Tschinderle Franziska. A Dark Day for LGBTI Rights in Hungary, Leading to Calls for Urgent EU Action – CIVICUS – Tracking Conditions for Citizen Action 2021. áprilisi 8. <https://monitor.civicus.org/updates/2021/07/06/dark-day-lgbti-rights-hungary-leading-calls-urgent-eu-action/>

Ulicska László, interjuvo le Nacionalno Romane Ikripeske Puntktoske butyarenca pa 2020–2030 Ungricko Nacionalno Romani Integracijalni Shstrategija, 2022. áprilisi 27.

APLIKACIJA: LE PROBLEMANGI THAJ KRITERIJUMURENGI LISHTA

Maripe la anticiganizmosa thaj la diskriminacijas

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shstrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde resina:
chi vorbil pa o anticiganizmo sar andruni problema.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Nasul anglahatyrimata pa le roma	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Atrocitetura so le romen resen.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Xolyimasko vorbisaripe so le romen resen.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Antidiskriminacijako bizuralo maripe.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Segregacija ando sityaripe, ando beshajipe vaj andel puterde slugimata	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Silasa avri shudipe andar le khera, save bikhereski situacija kerel thaj avral spidel andar niposki shstruktura.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Bithemeskonipe, abhaven le zhenipeske dokumentumura	Cini problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Le shigalipeski diskriminacija. Bezexesko opre bararipe.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime

Pharimata keripe andel zhenengo slobodo miskisajipe so le uniovoske hakaja garantallil.	Cini problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
---	---------------	------------	--------------	--------------

Sityaripe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shtrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura/resina:
Le romane manusha chi len than andel ovodi thaj belcheda.	Bari problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
Le ovodake slugimata biucho nivelo si.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Butzhene mukhen-tar le telune shkoli.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Vazhni celura kerde definiciale
Le mashkarutne shkoli ternes mukhen-tar..	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Vazhni celura kerde definiciale
Mashkarutno sityaripe naj kethane phandime le butyaripeske mangimatonca.	Bari problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
Le romane sityimaske doshales (ba direktones) ande specialno kategorija shuven.	Bari problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Le romane sityimaskengi diskriminacija.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Le sityaripeska shtukturaki selekcija so le romane shavora thaj nasula situacijake shavora andel segregalni shkoli pizdel.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime

Naj egalunto shajipe pasha kasave sityaripeske programura so dujto shajipe del pasha o majlsho trajo.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Iskirinde si unyi celura
Naj egalutno shajipe, hoj participacija zhanen te keren andel online kurzura, shkoli. Le sityaripeske inshtituciji andre phangren sar tela o covid-19.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
O digitalni koppelnciji biuche-j le romenge, thaj phares zhanen te zhutin len, hoj kadi situacija te lasharel.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Mashkar le phure roma pharo-j te bararen o digitalno zhanipe thaj kompetenciji.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime

Butyaravipe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shtrategija definalnime si::	Intervenciji:	Iskirinde resina:
Phares len puterde butya thaj chi den dosta zhutipe pasha o trajo.	Kritikani problema	Si definalne, ba numa mashkar granyici alyaren	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Si unyi definitivne resina, ba kodol naj vazhni
Le terene kon naj andre le sityaripeski thaj butyarivipeski shtuktura.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Vazhni celura kerde definiciale
Naj egaluno shajipe pasha kasave sityaripeske programura so zhutil andej butyarivipeski integracija.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Vazhni celura kerde definiciale
Butyarivipeski diskriminacija	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Andar chorre gava le romane zhuvlya thaj	Bari problema	Perel alav pala leste, ba naj	Si kasavo, ba naj	Si iskirinde unyi celura (butyaravipe)

sheja biphares andel sheftongo manushengo vast kale piacako kotora shaj aven, sar luvnyi		analizacija	dostalo	thaj sityaripe)
Misto le normalnone butyake shajipe publikalno / puterdi butyi si.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
So palplae inkre o normalnone butyake shajimata (uzhle love, thaj majcerra si o potyin sar le zhutimaske love)	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Le zhutimaske aktivitetongo thaj butyarivipesko zhutipesko abhavipe.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime

Sastyaripe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shtrategija definialnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
Avri phanden andar sastyarimasko biztoshitashi le bithemske manusha thaj kon andar trinto luma avile vaj ande EU nomadicko trajo trajon.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Az egészségügyi szolgáltatások gyenge Le sastyarimaske slugimata/servizura bizurale imbisarimata den. (Vi le kasave slugimata vash soste trubul te potyinen, ke naj love le manushen)	Kritikus probléma Kritikani problema	Korlátozottan foglalkozik a Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Megfelelő, de még fejlesztendő Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Van néhány kitűzött cél, de azok nem r Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
Naj egaluntno shajipe, pasha le sastyaripeske slugimata/servizura.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj egaluntno shajipe, pasha le univerzalni	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la	Idealno si, ba inke trubul leske	Naj iskirime

slugimata/servizura.		temasa	innovativni butyi	
Naj egaluntno shajipe, pasha le phare (khamnye) zhuvlyango grizhipe	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Naj egaluntno shajipe, pasha le sastimaske informaciji	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj egaluntno shajipe, pasha le sastyaripeske prevenciji, kotrolisarimata.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj egaluntno shajipe, pasha le seksualni / reproduktivni sastyaripeske slugimata/servizura thaj pasha kasave programure so la familjako palnkeripe zhutil.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
LGBTI manushenge thaj ashade nasavipese trajinde manushake kasave pharimata andel sastyaripeski shtuktura save bangaren o vortako drom pasha o normalno sastyaripeske slugimata.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Diskriminacija/ Anticiganizmo andel sastyaripeski shtuktura (sar e segregacija, shterilizacija)	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Kasve historijake bichachimata so chi phenen avri, hoj pecisarde, sar le zhuvlyangi shterilizacija.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Biegalutne aktivitetura pel marginalizalni thaj durutne gava tele glumade nasvalimatongo maripe.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Naj iskirime	Naj iskirime

Beshajipe, fundamentalne servizura/slugimata thaj krujalimasko chachalipe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shstrategija definialnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
Fizikalnones naj sarbaripesko/biztonsha gosho beshajipe.	Kritikani problema	Mashkar granyici faglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Uzhe pajesko abhavipe.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Melale pajesko xorxojesko abhavipe	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
La strujako abhavipe.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Le melyako kidipe andel nasul situacija si.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
La tyatyimaski shtuktura dostali, na sako sibi zhanen te tatyaren vaj pasha o tatyaripe melya hasnisaren.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Le beshajipeske sarbaripesko abhavipe.	Bari problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Le socialnone kherengo abhavipe vaj chi len egalnones.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj dosta than le familijan andel khera.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Kasave bare si le uzhule love so pel	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e	Idealno si, ba inke trubul leske	Naj iskirime

khera line opre, hoj avri shudnen len andar pengo kher, ke chi zhanen te potyinen.		analizacija naj dosta milno	innovativni butyi	
Beshajipe andel sgregaltni gava thaj andel segregatumura.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Beshajipe andel informalni vaj illegalni gava, andel segregatumura.	Cini problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Kasavo beshajipe pe soste la naturake bibaxtalipe biphares shaj avel vaj ande nasul krujalipe si.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Naj buso thaj zibano vaj unyivar phiren pe'kh dyes, kade dromipeske problema si.	Bari problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Naj vaj naj dosta interneto so zhanenas te hasnin. Naj puterde lashe- buxle internetoko xoxoj ande nasula situacijake gava	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Naj zeleno placco / zona	Cini problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Chi mukhen andre le romen andel kurjalipeski demokracija.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Tela le kherango avri delipe diskriminacija keren.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime

Socialno sarbaripe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shstrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
Ucho si le chorreng rizikovosko ratavo/	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la	Idealno si, ba inke trubul leske	Idealno si, ba inke trubul leske

numero		temasa	innovativni butyi	innovativni butyi
O minimalno zhutimaske love chi garantalin ande sako familiji o minimalno potyin so trubul pasha o trajo.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Phares zhanen te mangel le zhutimaske love. (But administracija, naj dosta zhanipe, diskriminacija)	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj lashe regulake krujalipe. (Ande'kh lashi shtruktura ande soste lashe plankeripe si, kaske chaches trubul o zhutipe, kodo lel, thaj motivacija del, hoj palpale te zhan ande butyaki luma)	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Naj felksibilishni le zhutimaske programura, chi pinzharen le familijange pharude krujalimata.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Diskriminacijakeren kasve inshtuticiji save den le zhutimaske love.	Bari problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime
Le thanutne guvermento kade kinen le vokshura, hoj manipulacija keren le zhutimaske lovenca.	Kritikani problema	Naj iskirime	Naj iskirime	Naj iskirime

Socialne slugimata

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shtrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
zhutimatake slugimata naj zurale thaj chi resel sakas.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
Phares zhanen te resen le socialni slugimata, ka najlen relaciji, kuch	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime

si o dromipe.				
Le slugimata chi inkren aktivnones o kontakto le chorre manushenca.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Le socialne inshtituciji chi zhanen te keren kooperacija `aver satasoke instituciji, hoj te zhutin le manushen.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Kaj le socialnone inshtituciji thaj organizaciji dikriminacija keren.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Chi keren lashe programura, hoj te zhutin kodol zhene kas bare uzhle love si.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba naj analizacija	Naj iskirime	Naj iskirime

Shavorengo ferinipe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shstrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
Le shavorengo ferisaripe naj andre andej shstrategija.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Iskirinde si unyi celura
Chi lel sama, hoj le romane shavore biphares shaj azban thaj biphares shaj resel len sila.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Le shavorengo ferisaripeske slugimata segregaltni thaj diskriminativni si.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Kasave programura save zuraren le dejangi thaj dadengi rol naj vaj chi resen le romen.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Si unyi definitivne celura, ba kodol naj vazhni
Le shavorengi butyi illegalno si.	Cini problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
But romane shavoren andre shuven diskriminativnones	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la	Naj iskirime	Naj iskirime

andel shavorenge khera.		temasa		
Majfeder andel kasave shavorenge khera shuven len kaj but zhene si, sar andel familiji.	Bari problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
Ternes zhan romeste thaj len romnya.	Bari problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
Le shavorenge oficialno dokumentomonge avri trodyaripe misto le bithemeski situacija.	Naj vazhno	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime
Le romane ternenca diskriminacija kerel o shingalipe.	Kritikani problema	Naj vazhno	Naj iskirime	Naj iskirime

Le romana artistikana butyako, kulturako thaj historijako pinzharavipe

Problemi thaj kriterijumura	Pharipesko grado:	Andej shtrategija definalnime si:	Intervenciji:	Iskirinde celura:
Le manushan daba si informacija pa soste hoj le romen kattyi den pasha le ungricko thaj europicko kultura.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Naj iskirime	Naj iskirime
Le romane manushen avral shuven andar le thanunte niposki/nacionalno narrativa.	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
E romani historiija thaj kultura naj andel sityaripeske planura thaj ande la shkolate ginadya. (Chi le romane shavenge thaj chi le raklenge)	Kritikani problema	Perel alav pala leste, ba e analizacija naj dosta milno	Si kasavo, ba naj dostalo	Naj iskirime
La romana shibake sityaripesko abhavipe andar shkoli, thaj naj dosta ginadya so zhutin o sityaripe.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime

Lasharen le romane historijake abhavamata serimaske placonca , skupuronca thaj datatanca.	Kritikani problema	Mashkar granyici foglalkozil la temasa	Idealno si, ba inke trubul leske innovativni butyi	Naj iskirime
---	--------------------	--	--	--------------

